

T.C.

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI

BİLİM DALI

**İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ'NİN
TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANSA KATKISI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEFER GÜL

İstanbul

Haziran, 2021

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANS ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI
BİLİM DALI

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ'NİN TÜRKİYE'DE
İSLAMİ FİNANSA KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefer GÜL

Tez Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Ensari YÜCEL

İstanbul

Haziran, 2021

TEZ ONAY SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi Ve Finans Anabilim Dalı, Uluslararası Finans Ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Ensari YÜCEL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKIR

Üye Dr. Öğr. Üyesi Hamdi ÇİLİNGİR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali GÜNEŞ

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**İstanbul Finans Merkezi Projesi’nin Türkiye’de İslami Finansa Katkısı**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

İmza

Sefer GÜL

ÖN SÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ensari YÜCEL'e, İslami finans alanında dersleriyle bize vizyon katan çok değerli hocamız Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU'na, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Sefer GÜL

İstanbul – 2021

ÖZET
İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ’NİN TÜRKİYE’DE
İSLAMİ FİNANSA KATKISI

Sefer GÜL

Yüksek Lisans, Uluslararası Finans Ve Katılım Bankacılığı

Tez danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Ensari YÜCEL

Haziran-2021, 69 Sayfa

Finans merkezleri fon arz ve talebinin olduğu günümüzdeki en gelişmiş merkezlerdir. Bununla birlikte finans merkezi olmak için bazı gerekli nitelikler olduğu da tespit edilmiştir. Nitelikli işgücü, ekonomik istikrar, fiziksel altyapı ve hukuk sistemi bu gerekli niteliklerden bazılarıdır. Bu çalışmada İstanbul’un bir finans merkezi olmak için gerekli nitelikleri taşıyıp taşımadığı araştırılmıştır. Bunun için literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Finans merkezi kavramından sonra İslami finans kavramına değinilmiş, tarihçesi, gelişimi ve ülkemizdeki gelişim aşamaları aktarılmıştır. İstanbul’un bir finans merkezi olduktan sonra aynı zamanda bir İslami finans merkezi olup olamayacağı konusu da açıklanmıştır. İslami finansın portföy büyüklüğü olarak en gelişmiş merkezi olan Londra Finans Merkezi ile birlikte gelişmekte olan Malezya ve Astana ile ilgili de bilgi verilmiştir.

İstanbul Finans Merkezi’nin küresel ölçekteki finans merkezleri ile rekabet edebilmesi için yasal altyapı çalışmalarının yapılması gerekliliği tespit edilmiştir. Finans merkezi kavramının sadece bir bina ya da tesis yapmakla sınırlı olmadığı, siyasi, hukuki, sosyal ve kültürel birçok alanda reformlar ve gelişmeler ışığında ancak bir finans merkezi statüsü kazanılabileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Finans Merkezi, İslami Finans, Katılım Bankacılığı

ABSTRACT
ISTANBUL FINANCE CENTER PROJECT'S CONTRIBUTION
TO THE ISLAMIC FINANCE IN TURKEY

Sefer GÜL

Master Thesis, International Finance And Participate Banking

Supervisor: Assist Prof. Ensari YÜCEL

June-2021, 69 Pages

Financial centers are the centers where the most developed fund supply and demand is experienced today. However, it has been determined that there are some necessary qualifications to become a financial center. Qualified workforce, economic stability, physical infrastructure and legal system are some of these necessary qualities. In this study, it was determined whether Istanbul has the necessary qualifications to become a financial center. For this, the literature review method was used. After the concept of financial center, the concept of Islamic finance is mentioned, and its history, development and development stages in our country are also explained. It is also explained whether Istanbul can become an Islamic financial center after it becomes a financial center. In addition to the London Finance Center, the most developed center of Islamic finance in terms of portfolio size, information was also given about developing Malaysia and Astana.

It has been determined that legal infrastructure works must be carried out in order for Istanbul Financial Center to compete with global financial centers. It has been understood that the concept of financial center is not limited to building a building or facility, but can only gain the status of a financial center in the light of reforms and developments in many political, legal, social and cultural fields.

Key Words: Istanbul Finance Center, Islamic Finance, Participate Banking

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1.1.1. Problem	2
1.1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.1.4. Finans Merkezlerinin Ortaya Çıkışı ve Önemi	3
1.1.5. Finans Merkezi İçin Gerekli Nitelikler	6
1.1.5.1. Nitelikli İşgücü.....	8
1.1.5.2. Ekonomik İstikrar.....	8
1.1.5.3. Fiziksel Altyapı.....	9
1.1.5.4. Hukuk Sistemi	9
1.1.5.5. İş Yapma Kolaylığı.....	11
1.1.5.6. Coğrafi Konum.....	13
1.1.5.7. Politik İstikrar	13
2.1. İslami Finansın Temel Prensipleri.....	15
2.1.1. Faizin Yasak Olması.....	16
2.1.2. Risk, Kâr ve Zarar Paylaşımı.....	16
2.1.3. Garar Yasağı.....	16
2.2. İslami Finansın Ortaya Çıkışı Ve Önemi.....	17
2.3. Türkiye’de İslami Finansın Ortaya Çıkışı ve Önemi	20
2.3.1. Türkiye’de İlk İslami Finans Çalışmaları	20

2.3.1.1. Katılım Bankaları.....	20
2.3.1.2. Tasarrufa Dayalı Finans	27
2.3.1.3. Katılım Sigortacılığı (Tekafül)	29
2.3.1.4. Tekafül Modelleri	30
2.4. Londra Finans Merkezi'ndeki İslami Finans Çalışmaları İle Astana Ve Malezya Gibi Gelişmekte Olan Finans Merkezlerinin Karşılaştırılması.....	31
2.4.1. Londra Finans Merkezi	31
2.4.1.1. Londra Finans Merkezi'nde İslami Finans.....	32
2.4.2. Astana.....	33
2.4.3. Malezya	34
İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ'NİN TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANSA KATKISI	36
3.1. İstanbul Finans Merkezi'nin Ortaya Çıkışı Ve Önemi	36
3.1.1. İstanbul Finans Merkezi (İFM) Stratejisi Ve Eylem Planı	37
3.1.2. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda İFM	38
3.1.3. Onuncu Kalkınma Planı'nda İFM	39
3.1.4. On Birinci Kalkınma Planı'nda İFM	40
3.2. İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Türkiye'de İslami Finansa Katkısı ...	41
3.3. Sukuk.....	44
3.3.1. Sukukun Tanımı	44
3.3.2. Sukuk İle İlgili Türkiye'deki Mevzuatın Gelişimi	44
3.3.3. Sukukun Özellikleri ve Önemi	45
3.3.4. Türkiye'de Son 10 Yılda Gerçekleşen Sukuk İhraçlarına İlişkin Yapılan Çalışmalar.....	47
3.3.5. Borsa İstanbul (BİST) Bünyesinde Sukuk ile İlgili Gelişmeler	48
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	50
KAYNAKÇA.....	52

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.5: 2019’da Yayınlanan Dünya Finans Merkezleri Sıralaması.....	7
Tablo 1.5: İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Sıralaması.....	12
Tablo 3.2: İstanbul Finans Merkezi’nin Sıralaması.....	43
Tablo 3.3: Sukuk (Kira Sertifikası) ve Bono Arasındaki Farklar.....	48
Tablo 3.4: 2010-2020 Yılları Arası Türkiye’den İhraç Edilen Sukuk.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.5: İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ölçümlenen Göstergeler.....	11
Şekil 2.1: İslami Finansmanın Temel Prensipleri.....	16
Şekil 2.3: Katılım Bankalarının Temel Çalışma Şekli.....	23
Şekil 2.3: Tasarrufa Dayalı Finans Oluşumlarının İşleyişi.....	29

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
(İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)

A.g.e.: Adı Geçen Eser

AIFC: Astana Uluslararası Finans Merkezi

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

BDDK: Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu

BİST: Borsa İstanbul

BLOCKCHAIN: Blok Zincir Teknolojisi

ÇAYKUR: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

FİNTECH: Finansal Teknoloji

HUB: Taşımacılıkta Yolcuların Taşıtlar Arası Geçiş Yaptığı Merkez

IFC: İstanbul Finans Merkezi

İUFM: İstanbul Uluslararası Finans Merkezi

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme

OECD: Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

OAPEC: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeler Örgütü

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TCDD: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TDF: Tasarrufa Dayalı Finans

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TSPB: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği

TVF: Türkiye Varlık Fonu

UFM: Uluslararası Finans Merkezi

YTS: Yapı Tasarruf Sandığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dünya yirmi birinci yüzyılda küresel bir köy halini almıştır. Bu küresel köy olma durumunun avantajları olduğu kadar dezavantajları da ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar bilgi teknolojisi ve internetin yaygınlaşması ile olumlu yanlarına şahit olduğumuz gelişmeler, ürün, hizmet ve insanların ulaşımını kolaylaştırdığı kadar sorunların da hızla küreselleşmesi için uygun zemin sağlamıştır. Dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen bir kriz, savaş, deprem veya salgın hastalık bölgesel olmaktan çok, daha hızlı bir şekilde küresel bir sorun haline gelebilmektedir. Hiç kuşkusuz bu konudaki en öne çıkan örnek 2019 yılının aralık ayında ortaya çıkan Koronavirüs (COVID-19) salgını olmuştur. Bu küresel salgın bu tezin yazıldığı zaman diliminde halâ dünyayı etkilemeye devam etmektedir. En son İkinci Dünya Savaşı'nda bu kadar çok kitlesel ölümün görüldüğü kayıtlara geçmiştir. Dolayısıyla bu salgın insan hayatı ile birlikte küresel ekonomi için de bir felaket ve yıkım yaratmıştır.

Dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını sonrasında yeni bir dünya düzeni ve finans sistemi ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Geleneksel finans sistemi; faiz, gelir dağılımı adaletsizliği, işsizlik ve enflasyon gibi sorunlara neden olurken salgın sonrasında bozulan ekonominin çarklarını yeniden döndürecek yanıtları aramaktadır. Sorunların çözümüne giden yollardan birinin; daha adil bir gelir dağılımı, üretim ekonomisi ve tabana yayılan bir vergi sistemi gibi önerilerle ele alınabilecek İslami finans olduğu söylenebilir. Önümüzdeki dönemin sorunlarına yanıt bulmak için İslami finans sistemi üzerine çok daha yaygın bir şekilde eğilmenin ve bu konuda incelemelerde bulunmanın yeni yanıtların geliştirilmesi için önemli bir adım olduğu ifade edilebilir.

Bu tezde İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi ile ilgili incelemeler yapılacaktır. İstanbul Finans Merkezi'nin ortaya çıkışı, gelişimi, bir şehrin finans merkezi olması için gerekli nitelikler açıklanacaktır. Ardından İstanbul Finans Merkezi'nin bir İslami finans merkezi olması için neler yapılması gerektiğine ilişkin de incelemeler yapılacaktır.

Birinci bölümde önce problem ortaya konulacak. Ardından sırasıyla bu araştırmanın önemi ve yöntemi üzerinde durulacaktır. Aynı bölümün devamında finans merkezinin tanımı yapılacak akabinde finans merkezi olmak için gerekli nitelikler aktarılacaktır.

İkinci bölümde İslami finansın tanımı, prensipleri ve ilkeleri aktarılacak daha sonra ülkemizdeki İslami finans çalışmaları ile ilgili bilgi verilecektir. Bu bilgiler verildikten sonra ise sırasıyla Londra, Astana ve Malezya finans merkezleri açıklanacaktır.

Üçüncü ve son bölümde ise İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin ortaya çıkışı, kronolojik olarak dokuzuncu, onuncu ve on birinci kalkınma planlarında İstanbul Finans Merkezi (IFM) 'nin yeri açıklanacaktır. Akabinde IFM' nin Türkiye'de İslami finansa katkısı sukuk başta olmak üzere gelişme gösteren alanlar özelinde aktarılacaktır. Bu bölümün sonunda ise ortaya çıkan sonuç ile birlikte bazı öneriler sunulacaktır.

1.1. Küresel Ekonomide İslami Finans Sistemi

1.1.1. Problem

Ülkemizde 2021 yılı itibariyle sermaye piyasaları içerisinde bankaların payı yüzde 90'ın üzerinde görülmektedir. Bu nedenle sermaye piyasalarında çeşitlilik sağlanamamaktadır. Dolayısıyla sermaye piyasalarımız batıdaki muadil piyasalar ile karşılaştırıldığında çok sığ kalmaktadır. Ayrıca bahse konu sermaye piyasası araçları zenginleştirilemediği ve yeni yatırım araçları geliştirilemediği için bu durum ülkemizdeki finans piyasalarının gelişimine de ket vurmaktadır. Birçok gelişmiş ülkenin finans piyasaları incelendiğinde bankaların dışında; yatırım şirketleri, kitlesel fonlama oluşumları, melek yatırımcılık ve bireysel emeklilik fonlarının borsada işlem görmesi gibi zengin sermaye piyasası araç çeşitliliği görülmüştür.

İslami finans ve İslami finansman yöntemlerinin özellikle bankacılıkta görece yeni gelişen bir alan olduğu görülmektedir. Bu nedenle çoğunluğu Müslüman insanların yaşadığı ülkemizde geliştirilecek olan yeni İslami finansman yöntemleri önem arz etmektedir. Hem Türkiye'deki sermaye piyasalarının geliştirilmesi hem de üretime yönelik olması hasebiyle İslami finansman yöntemleri ülkemiz ekonomisi için büyük bir fırsat olarak tespit edilmiştir.

1.1.2. Araştırmanın Önemi

Geleneksel finans ve bankacılık sistemi dünyada gelir dağılımının bozulmasına sebebiyet vermektedir. Çünkü bu sistem kolay yoldan para kazanmayı, çalışmadan para kazanmayı ve faizi esas almaktadır. Faiz ise bütün ilahi dinlerde yasaklanan bir para kazanma yoludur. Faiz güçlü olan kişinin zayıfın ihtiyacını istismar etmesine ve onu sömürmesine neden olur (Zuhayli, 1994: 507). Bu şekilde bir finans sistemi

sürdürülebilir değildir. Dolayısıyla dünyada her on yılda bir görülen finans krizleri de bunun göstergesidir. İslami finans ve onun getirdiği insani ve insan fitratına en uygun, gelir dağılımı eşitsizliğini önleyen yöntemler reel ekonomide uygulama alanı bulduğu takdirde bu finans krizlerinin de önüne geçilmiş olacaktır. Böylece daha adil, daha eşit ve daha mutlu insanların yaşadığı refah toplumuna erişilebilir.

1.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Yapılan literatür taramasında bugüne kadar İstanbul Finans Merkezi (IFM)'nin yoğunlukla gayrimenkul ve finans piyasaları gibi açılardan ele alındığı tespit edilmiştir. Bu araştırma ise IFM'yi İslami finans yönünden ele alacaktır. IFM' nin temelleri yaklaşık 10 yıl önce atılmıştır. Buna rağmen IFM dinamik bir süreç göstermiştir. Gerek inşaat sürecinde karşılaşılan sorunlar gerekse de on yıl öncesine göre teknoloji imkânlarının ve dünya konjonktürünün değişmesi, dönüşmesi neticesinde IFM projesi başlangıçta planlanandan bambaşka bir yöne evrilmiştir. Bu süreçte henüz bitmiş, tamamlanmış bir IFM' den söz edilemediği için bazı varsayımlar ve hedefler dahilinde çalışma yürütülmüştür.

1.1.4. Finans Merkezlerinin Ortaya Çıkışı ve Önemi

Günümüzde finans merkezi kavramına ilişkin pek çok farklı tanım yapılabilmektedir. Bir tanıma göre “Finans merkezi olabilen kentler; para piyasalarına hükmedebilen, borsa ve sigortacılık hizmetlerini uluslararası hizmet kalitesinde arz edebilen, yüksek standartlarda yaşam kalitesi sunan, çok hızlı ulaşım ve kesintisiz iletişim ağlarını sağlayabilen kentlerdir (Çoban, 2012: 19).

Bir başka tanıma göre ise; “Bir bölgenin finansla ilgili kavramlarının yoğunlaştığı, yerel ve yerel olmayan banka il kurumlarının geniş manada faaliyet gösterdiği ve menkul değer alışlarıyla birlikte satışlarının da yapıldığı bir kent.” olarak tanımlanmıştır. (Uzunoğlu, 2000: 43).

Finans merkezi kavramı aslında ilk çağlardan beri ticaretin yapılageldiği liman şehirlerinin devamı olarak görülebilir. Bu bağlamda bu liman şehirleri konumlarından dolayı çeşitli mal ve ürünlerin alınıp satıldığı yerler olarak kendiliğinden ortaya çıkmış ve zamanla artan nüfusun da etkisiyle ticaretin kalbinin attığı yerler olmuşlardır.

Liman şehirleri tarihte Antik Yunan'da ilk defa polis devletleri şeklinde örgütlenen bir yapı ile kurulmuşlardır. Bu şehirler her zaman stratejik bir öneme sahip toprak

parçaları olmuştur. O dönem Ege ve Akdeniz kıyılarında ticaret ile önemli bir hâkimiyet sağlanmıştır. Böylece birbirinden farklı kültür, dil ve ürünler ticaret ile dünyanın farklı bölgelerine ulaşma imkânı elde etmiştir.

15. ve 16. yüzyıllarda başlayan coğrafi keşifler Akdeniz'deki ticareti azaltsa da dünyadaki İspanya ve Portekiz gibi diğer liman şehirlerinde yeni ticaret merkezlerinin ortaya çıkmasına neden olmuş ve ticaret bu defa denizaşırı bir hal alarak okyanus ötesine taşınmıştır. Ümit Burnu'nun keşfedilmesi ile daha da gelişmiştir. Son olarak Amerika'nın keşfi ile coğrafi keşifler tamamlanmıştır. Ayrıca Amerika en son keşfedildiği ve Avrupa için okyanus ötesi bir konumda olduğu için en güvenli limandır. Bu yüzden paranın en fazla aktığı merkez olarak bilinmektedir. Çünkü Amerika'nın en önemli liman şehri olan New York da bu zamanda kurulmuştur. O zamandan 2021 yılına geldiğimiz bugünlerde New York hâlâ dünya finans merkezleri arasındaki yerine koruyor.

1929 Ekonomik Buhranı Amerikan ekonomisi ile birlikte dünyayı derinden sarsmış, milyonlarca insanı işsiz bırakmıştır. Ardından gelen İkinci Dünya Savaşı ise bu defa New York özelinde Amerikan ekonomisi için bir fırsat olmuş ve savaşan devletlere çeşitli ürünler satarak savaşı bir fırsata çevirmiştir. New York'un bir finans merkezi olarak önemi o zaman daha iyi anlaşılmıştır. Çünkü savaş gibi çok maliyetli bir olayı finanse etmek ekonomik olarak iyi bir altyapı, bilgi birikimi ve uzmanlık gerektirir. Örneğin Almanya'da bu nitelikler olmadığı için İkinci Dünya Savaşı'nı finanse edememiştir. Bu yüzden para basarak ekonomiyi hiper enflasyona maruz bırakmışlardır.

New York güvenilir bir liman olarak görülmüştür. Çünkü İkinci Dünya Savaşı'nda Londra bile Hitler tarafından bombalanmıştır. New York bu nedenle sermaye için iyi bir kaçış noktası olmuştur. Çünkü para her zaman güvenli liman arar ve bu güvenli liman New York'tan başka bir yer değildi.

21. yüzyılda ise dünyanın küresel bir köy halini alması neticesinde finans merkezleri başka bir boyuta evrilmiştir. Hem teknolojinin gelişmesi, internetin yaygınlaşması hem de bilgiye daha kolay ve hızlı ulaşılması neticesinde finans merkezleri bilgisayar ortamına taşınmıştır. Bu sanal dünyada ise aranan en önemli unsur hız olmuştur. Böylece borsalarda al-sat emirleri artık 1 saniye gibi bir sürede yapılı hale gelmiştir.

Bunlarla birlikte tek bir kriter kullanılarak bir şehrin finans merkezi olup olmamasına karar verilemez. Keza bir şehrin finans merkezi sayılabilmesi için günümüzde birden fazla parametre kullanılmaktadır.

Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlatılan araştırmaya göre aşağıda bu parametreler dahilinde belirtilen özellikler uluslararası bir finans merkezi olmak için kabul edilen ortak özellikler arasında yer almaktadır:

İstanbul Finans Merkezi için de aşağıdaki özellikler referans kabul edilmektedir. Ayrıca bu unsurlar stratejik açıdan bir rehber niteliğindedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

- Mali hizmetlerin işlem büyüklüğü,
- Uluslararası yeterliliğe sahip finans uzmanlarının sayısı,
- Yerel piyasaların uluslararası piyasalara ulaşabilir olması,
- Çeşitli büyüklükte ve farklı portföy çeşitliliğine sahip piyasalara hizmet verebilme kapasitesi,
- Uluslararası hukuk ilkelerini benimsemiş ve etkin bir yasal ortam,
- Ekonomik ve siyasi istikrar,
- Büyük ve küçük ölçekte iş yapma ve yönetme kolaylığı,
- Mali hizmetler sektöründeki iş yapma maliyetleri,
- Küresel rekabeti teşvik edecek mali ortam (kurumsal ve bireysel),
- Kalifiye ve donanımlı beyaz yakalı çalışanları ülkeye çekebilecek sosyal, ekonomik ve insani yaşam tarzının varlığı,
- Yeterli fiziki altyapı ile birlikte bilgi teknolojilerine ucuz ve kesintisiz erişim (A.g.e).

Yukarıda belirtilen özellikler bir alt başlık olarak belirtilmiştir. Bu özellikler dünyaca kabul edilen, birçok araştırma kuruluşu ve kamu kuruluşları tarafından gösterge olarak belirlenen özellikler olarak önce çıkmaktadır. Bu nedenle de Uluslararası Finans Merkezi (UFM) göstergelerine katkıda bulunmaktadırlar.

Ayrıca yukarıda sayılan özelliklerin bazılarında sahip şehirler de literatürde kısmi olarak finans merkezi, bölgesel finans merkezi gibi adlar alarak finans merkezi statüsü de kazanabilmektedir.

1.1.5. Finans Merkezi İçin Gerekli Nitelikler

Finans merkezi, bölgesel ya da uluslararası finans merkezi olmak için son yıllarda gereken niteliklere ilişkin dünyada çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Dünyada en bilinen çalışmalardan biri olan Y/ ZEN Home araştırma kuruluşunun yaptığı çalışma da bunlardan biridir. Bu kuruluş 2007 yılından beri yılda iki defa düzenli olarak dünyadaki finans merkezlerinin sıralamasını yayınlamaktadır. Son yayınlanan 104 şehrin değerlendirildiği raporda altyapı, beşeri sermaye, finansal sektör gelişimi, iş çevresi ve itibar olmak üzere 5 kriteri göz önünde bulundurur (Z/ Yen Home, 2019: 25).

Bu raporun son yayınlanan Eylül 2019 tarihli indeksine bakıldığında ilk üç sırada New York, Londra ve Hong Kong'u görmekteyiz. Yukarıda bahsedildiği gibi bu üç merkezin de birer liman şehri olması tesadüf değildir.

Söz konusu raporda dikkat çeken bir başka husus da son yıllarda Asya'daki şehirlerin öne çıkması ve endekste üst sıralarda kendilerine yer bulmasıdır. Asya ülkelerinin başında ise Çin Halk Cumhuriyeti gelmektedir. Çin'den Hong Kong, Şangay, Pekin, Shenzhen, Guangzhou, Qingdao, Sichuan, Dalian, Tianjin, Nanjing ve Hangzhou dâhil olmak üzere 11 şehir bu listede kendine yer bulmuştur (A.g.e). Ayrıca ilk 10 sıradaki şehirlerin yarısını Çin'deki bu yeni finans merkezlerinin oluşturması da Çin'in finans merkezlerine verdiği önemi göstermektedir. Bu konu daha önce Çin Devlet Başkanı Şi CinPing'in beyan ettiği 2021 yılında Çin'i dünyanın üretim üssü haline getirmek hedefiyle de paralellik göstermekte ve böylece Çin ekonomik olarak kendisini her geçen gün geliştirmektedir. Ayrıca Dünya Bankası'nın ilgili raporlarında da üretim ekonomisinin Asya Ülkeleri'ne kaydığı belirtilmektedir.

Tablo 1.5 : 2019’da Yayınlanan Dünya Finans Merkezleri Sıralaması

Merkez	Sıra	Reyting Puanı	2019		Sıralamadaki değişim	Bir Önceki Endekse Göre Reyting Puanı
			Eylül	Mart		
New York	1	790	1	794	0	4
Londra	2	773	2	787	0	14
Hong Kong	3	771	3	783	0	12
Singapur	4	762	4	772	0	10
Şangay	5	761	5	770	0	9
Tokyo	6	757	6	756	0	1
Pekin	7	748	9	738	2 	10
Dubai	8	740	12	733	4 	7
Shenzhen	9	739	14	730	5 	9
Sidney	10	738	11	736	1 	2

Kaynak: The Financial Centres Index 26 Eylül 2019 Raporu

Yukarıdaki tabloya göre dünya finans merkezleri sıralamasına bakıldığında zaman son bir yılda herhangi bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ilk 6 finans merkezi arasında puan farkının daha fazla olduğu görülürken endekste aşağıya doğru

gidildikçe puan farkının azaldığı göze çarpmaktadır. Ayrıca onuncu sıradaki Sidney ile dokuzuncu sıradaki Shenzhen arasında 1 puan fark olması da dünya finans merkezleri arasında nasıl kıyasıya bir rekabet yaşandığını bize göstermektedir.

Yukarıda dünyanın birçok farklı ülkesinden finans merkezlerinin sıralandığı görülmektedir. McKinsey danışmanlık şirketinin yöneticiler arasında yaptığı anket sonucu finans merkezi olmak için gereken başlıca nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

1.1.5.1. Nitelikli İşgücü

Uluslararası ve bölgesel finans merkezleri çok sayıda uzmanlaşmış, tecrübeli uluslararası piyasalarda çalışabilecek, yabancı dil bilgisine hâkim, yetişmiş işgücüne ve yöneticilere ihtiyaç duymaktadır. İşlemlerin önemli bir bölümü sınır ötesi ve yabancılar ile olduğundan küresel piyasalar ve uluslararası hukuk normları bilgisi önemli olmaktadır. Bu nitelikli iş gücünün varlığının yanı sıra işgücü maliyeti, ücretler, vergi ve diğer sosyal yükümlülükler ile özellikle yabancıların çalışma şartlarına ilişkin düzenlemelerin de esnek ve düşük maliyetli olması gerekmektedir (Uzunoğlu, 2000: 28).

Son yıllarda Amerika ve Avrupa'ya artan beyin göçü neticesinde birçok ülke yetişmiş, nitelikli işgücü açığı vermektedir. Bu durum en çok Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri etkilemektedir.

1.1.5.2. Ekonomik İstikrar

İstikrarlı bir ekonomik yapı bir ülkenin olmazsa olmazıdır. Bununla birlikte piyasa ekonomisinin çalışması, kamu müdahalelerinin en az seviyede olması, istikrarlı bir parasal ve finansal çevre, reel döviz kuru politikası ve devalüasyon riskinin bulunmaması, tek rakamlı enflasyon oranı, sürdürülebilir cari işlem açıkları, esnek işgücü piyasası, açık ve şeffaf ekonomik yapı ve bilgi akışının olması global ve bölgesel finans merkezleri için makroekonomik açıdan önemli unsurlardır (Uzunoğlu, 2000: 29).

Ayrıca mevcut iş ortamının yatırıma uygun olup olmadığını belirleyen unsurlardan bazıları ekonomik istikrar ve hukukun üstünlüğü, yasal altyapı, vergi teşviki, maliyet avantajları ile birlikte mikro ve makroekonomik göstergelerdir (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, 2018).

1.1.5.3. Fiziksel Altyapı

Bir ulusal ya da uluslararası finans merkezinin oluşmasının sebeplerini inceleyen çalışmalarda öne çıkan önemli faktörlerden biri de altyapıdır (Sxb Zhao, 2004: 59). Altyapı kalitesinin belirleyicileri; inşaat ve altyapı tecrübesi, bilişim altyapısı, ulaştırma altyapısı ile kurumsal sürdürülebilirlik ortamının gelişmişliğidir. (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, 2018). Bir ülkenin ekonomi merkezi neredeyse finans merkezleri de genel olarak oradadır. Bu nedenle alt yapısı sağlam şehirler finans merkezi olmaya en uygun yerlerdir. Niteliği gereği daha kalifiye ve eğitilmiş işgücünü içinde barındıran finans sektörünün bu nitelikli iş gücünü çekebilmesi için fiziksel altyapısının da uygun olması gerekmektedir. Global bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye, ekonomik olarak orta sıralarda olduğu için rekabet konusunda güçlükler yaşanması olası bir durumdur. Bunun sonucunda büyümenin önce ülke çapında başlayacağını ve şehir bazlı olarak iş gücünün artacağını, bu sayede global çapta yürünebileceğini düşündüğümüzde finans merkezi olmak için bölgesel ilerlenilmesi daha doğru olacaktır.

Fiziksel altyapı işgücünün kaliteli olması ile de yakından ilişkilidir. Çünkü fiziksel altyapısı uygun olmayan şehirlerde iş gücü kalitesi düşmekte ve birçok çalışan cüzi ücretler ile çalışmak zorunda kalmaktadır. Türkiye'nin iş yapma maliyetleri açısından en bilineni istihdamın %35,6'sının asgari ücret ile çalışmasıdır. Bu oran AB ülkelerinin tümünden daha yüksektir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

1.1.5.4. Hukuk Sistemi

Hukukun üstünlüğü gerek Avrupa Birliği gerek Amerika Birleşik Devletleri gerekse de diğer dünya devletlerinin ilk olarak baktığı kriterlerden biridir. Çünkü iş yapılan ülkede meydana gelen basit bir uyuşmazlıkta bile hiçbir yatırımcı hakkından feragat etmeyecek ve en kısa sürede bu uyuşmazlığın çözümünü isteyecektir. Bu uyuşmazlıkların çözümünde ise devreye tahkim merkezleri girmektedir. Tahkim merkezleri çeşitli uyuşmazlıkların çözümü, maliyetlerin düşürülmesi, güvenilirlik, gizlilik ve karar tesisinde güncellik gibi fonksiyonlara sahiptir (Ergüder, 2016: 21).

Tahkim merkezleri dünyanın her yerinde icra edilebilme gücüne de vakıftır. Tahkim merkezinde mevcut bulunan hakemler dışından da taraflara hakem seçme seçeneği sunulmuştur. Burada ülkemizin Kıta Avrupa'sı Hukuk Sistemini uygulamasına binaen tahkim konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hükümler ile

Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda yer alan hükümlerin ikilik oluşturmaması için birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Böylece bütünleştirici tek bir tahkim sistemi oluşturulmuştur.

Bunlarla birlikte tahkim merkezleri hakem süreci ile karar verme uygulamalarını yaygınlaştırarak yargılama hızını artıracak ve yargılamada oluşan maliyetleri düşürecek düzenlemelerle uluslararası sermaye yatırımlarının yöneleceği finans merkezleri yönünden hukuki altyapıyı düzenleyen bir kilit kurum olarak görülmelidir (Ergüder, 2016: 21).

Ayrıca tahkim ile birlikte her türlü uyuşmazlığın mahkemeye gitmeden çok daha kısa sürede çözülmesi için arabuluculuk müessesesi getirilmiştir (Çetin, 2014: 38).

Arabuluculuk Türk Dil Kurumu sözlüğünde uzlaştırıcılık olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2020). Dostane çözüm olarak da bilinen bu sistem hukukumuzda yeni girmiş bir sistemdir. Bu arabuluculuk hizmetleri verilirken mahkeme gibi daha uzun sürebilecek yöntem yerine daha hızlı sonuç alınabilecek bu yöntem ile taraflar dinlenerek uyuşmazlıklar çok daha hızlı bir şekilde çözümlenmektedir. Bu yola literatürde dostane çözüm yolu da denmektedir. Böylece çok daha kısa sürede ve çok daha az masrafla iki taraf arasındaki uyuşmazlığın çözümü mümkün kılınmaktadır.

Bir diğer önemli konu da ülkemizdeki sermaye piyasaları mevzuatının gelişim sürecidir. Sermaye piyasalarının gelişimi açısından en önemli gelişmeler 1980'li yıllarda yaşanmıştır. Önce 24 Ocak 1980 kararları ile finansal serbestleşmenin önü açılmış ve ardından 32 sayılı kararname ile de Türk Lirası'nın konvertibl hale gelmesinin önü açılmıştır (Ertuğrul & Zaim, 1996: 18).

O dönemde yeni bankaların kurulması ile sermaye piyasalarının gelişim süreci de başlamıştır. Sermaye sahiplerinin hem birikimlerini korumak hem de piyasayı regüle etmek amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurulmuştur. SPK, ülkemizde şu an regülasyon kurumları adıyla da bilinen ilk düzenleyici ve denetleyici kurul olarak 1982 yılında faaliyete geçmiştir. Kurumun ana faaliyetleri tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması ve yatırım ortamının geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır (Sermaye Piyasası Kurulu, 2020).

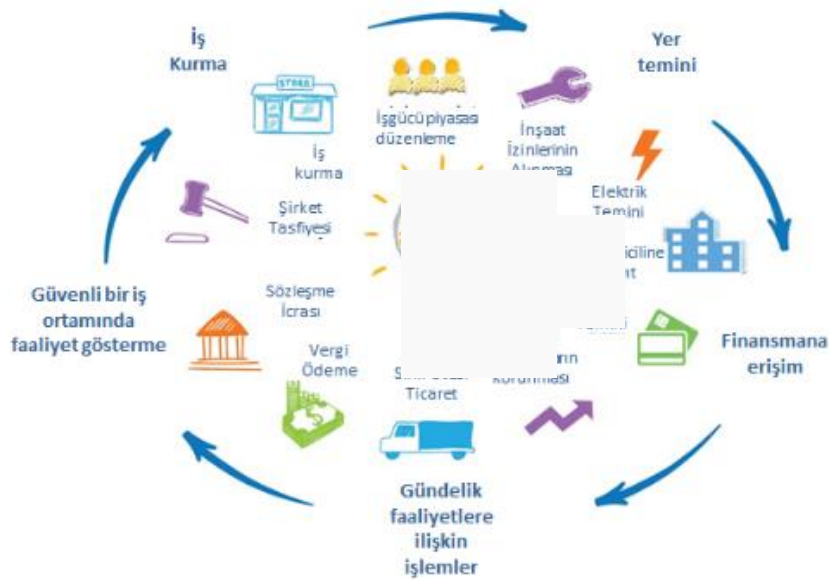
Hemen bir yıl sonrasında 1983 yılında ise tasarruf sahipleri ve yatırımcıların hak ve menfaatlerini her türlü usulsüzlük ve yolsuzluktan korumak için Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kurulmuştur.

Bu düzenleyici ve denetleyici kurumların kurulmasının ardından 1984 yılında Türkiye’de ilk defa o zamanki adıyla özel finans kurumu, günümüzdeki adıyla katılım bankası olan ilk katılım bankası Körfez Sermayesi ile ülkemize gelmiştir.

1.1.5.5. İş Yapma Kolaylığı

İş yapma kolaylığı şirketlerin yerleşmek için seçim yaparken son derece önem verdikleri bir faktördür. Yolsuzlukların minimize edildiği, yeni bir iş kurarken harcanan zamanın kısaltıldığı ve işletmeler için konulan kuralların anlaşılabilir olduğu bir merkez şirketlerin daha rahat iş kurup faaliyete geçip iş devamlılığını sağlamasına imkân tanıyacaktır (Sönmez, 2014: 40).

İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Raporu’na göre Türkiye büyük bir ivme yakalayıp 33’üncü sıraya yükselmiştir. Bu çalışma 2004 yılından beri her yıl yayınlanmaktadır. İş Yapma Kolaylığı Endeksi (Ease of Doing Business Index), toplamda 10 farklı kriter kullanılarak değerlendirilmektedir. Her bir üye ülkedeki yatırım ortamına ilişkin çeşitli düzenlemeleri analiz eden endekslerdeki puanlar eşit olarak oranlanarak endeks puanı elde edilmektedir (Bulut, 2020: 12).

Şekil 1.5: İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ölçümlenen Göstergeler

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Yılı Raporu’na göre, geçtiğimiz yılda 75,3 ile 43’üncü sırada yer alan Türkiye, 10 sıra birden yukarı çıkarak 190 ülke arasında 76,8 puanla en kolay iş yapılan 33’üncü ülke olmuştur.

Bu veriler kapsamında ülkemiz iş yapma kolaylığı açısından diğer ülkeler ile aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır:

Tablo 1.5: İş Yapma Kolaylığı Endeksi 2020 Sıralaması

Sıra	Ekonomi	Puan	Grafik
1	Yeni Zelanda	86,8	
2	Singapur	86,2	
3	Hong Kong ÖİB, Çin	85,3	
4	Danimarka	85,3	
5	Kore Cumhuriyeti	84,0	
6	Amerika Birleşik Devletleri	84,0	
7	Gürcistan	83,7	
8	Birleşik Krallık	83,5	
9	Norveç	82,6	
10	İsveç	82,0	
11	Litvanya	81,6	
12	Malezya	81,5	
13	Mauritius	81,5	
14	Avustralya	81,2	
15	Tayvan, çin	80,9	
16	Birleşik Arap Emirlikleri	80,9	
17	Kuzey makedonya	80,7	
18	Estonya	80,6	
19	Letonya	80,3	
20	Finlandiya	80,2	
21	Tayland	80,1	
22	Almanya	79,7	
23	Kanada	79,6	
24	İrlanda	79,6	
25	Kazakistan	79,6	
26	İzlanda	79,0	
27	Avusturya	78,7	
28	Rusya Federasyonu	78,2	
29	Japonya	78,0	
30	İspanya	77,9	
31	Çin	77,9	
32	Fransa	76,8	
33	Türkiye	76,8	
34	Azerbaycan	76,7	
35	İsrail	76,6	

Kaynak: Bu tablo Dünya bankası iş yapma kolaylığı endeksine göre Sanayi Gazetesi'nden alıntılanmıştır (Bulut, 2020: 13).

Yukarıdaki tablo 2'ye göre Yeni Zelanda ve Singapur 86 puanla Dünya Bankası iş yapma kolaylığı endeksinde birinciliği paylaşan iki ülke olarak karşımıza çıkmakta. Türkiye ise 2019 yılında yayınlanan raporda 43. sıradaydı. Bu yıl 10 sıra birden yükselmesi ülkemiz adına sevindirici bir gelişme olmuştur. Bir başka boyut listenin 22. sırasında yer alan sanayileşmiş Avrupa ülkesi olarak bilinen Almanya'nın yer

almasıdır. Bu durum Almanya'nın 79,7 puan ile ülkemizin puanının biraz üzerinde olması kısa bir sürede Almanya başta olmak üzere diğer ülkeleri geçmemizin işten bile olmadığını göstermektedir.

1.1.5.6. Coğrafi Konum

Gelişen ve değişen dünyada artık mesafelerin bir önemi kalmamıştır. Buna rağmen ulaşım yönünden gelişen bölgeler, ülkeler ve şehirler ticaret açısından her zaman bir adım önde olmuştur.

Bir şehrin finans merkezi olabilmesi için önemli pazar ve piyasalara yakın ve doğal afetlerden uzak olması gerekmektedir (Barton, 2004: 32). Bir bölgenin, ülkenin herhangi bir yere ulaşım konusunda avantajlı olması bu doğrultuda çok değerlidir. Bunun için havalimanlarını örnek vermek mümkündür. Konum olarak çevresindeki ülkelere ulaşımı kolay olan veya ulaşımı kısa sürede gerçekleştirilen ülkeler oldukça avantajlıdır. Jeopolitik açıdan da birçok ülkenin ticari ve siyasi başkentine yakın olabilecek konumda yer almak artı durumdur.

1.1.5.7. Politik İstikrar

Uluslararası bir finans merkezinin gelişmesinde ve büyümesinde politik istikrar önemli bir etkidir. Yatırımcılar bir ülkeye yatırım yapmadan önce o ülkenin sürdürülebilir, öngörülebilir büyümeye sahip olup olmadığına ve faiz oranlarına bakarlar. Bu hususlara göre yatırım yapıp yapmamaya karar verirler (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

Politik istikrar birçok yatırımcı için önemli bir kriter olarak göze çarpmaktadır. Uzunoğlu'nun da tezinde ifade ettiği gibi "Kalıcı ve istikrarlı ekonomi politikalarının uygulanması ve başarısı için siyasi sistemde politik istikrar sağlanmalı ve siyasi risk en az seviyede olmalıdır" (Uzunoğlu, 2000: 29).

Politik istikrara ilişkin yakın zamanda verilebilecek örnek Dubai'dir. Dubai'de yakın döneme kadar yabancılar dahil mülkiyet hakkı yoktu. 2002'de getirilen yeni bir düzenleme ile mülkiyet hakkı tanınmıştır. Ayrıca bu durum özellikle coğrafi olarak yakın olup siyasi istikrarın olmadığı ülkelere yaşayan zengin ailelerin de Dubai'ye göç etmelerine neden olmuştur (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, 2018). Dolayısıyla günümüzde politik istikrarın olmadığı herhangi bir ülkeden insanlar kolaylıkla başka ülkelere yerleşebilmektedirler.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS

İslami finans her şeyden önce İslam dinine uygun bir finans şeklidir. Gerek İslam içtimai hayatında gerekse de ticaret hayatında İslami prensiplerden ödün verilmemesinin yegâne yolu İslami finanstır. İslami prensiplerin tahribata uğraması ve günümüzde iyice yaygınlaşan faizi helal kılma çabalarına karşı en iyi uyarıyı Kuran'da görüyoruz. Bakara Suresi 275. Ayet bu konuda bize şu uyarıyı yapıyor (el-Bakara 2/275).

Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah'a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir.

Bu ayette de açıkça söylendiği gibi Allah alım satımı helal kılmış, faizi ise kesin bir şekilde yasaklamıştır. Dolayısıyla faizi de tıpkı ticaretmiş gibi gösteren ve paradan para kazanmayı ticaret ile eş tutan yaklaşımların ne kadar dayanaksız olduğu apaçık ortadadır.

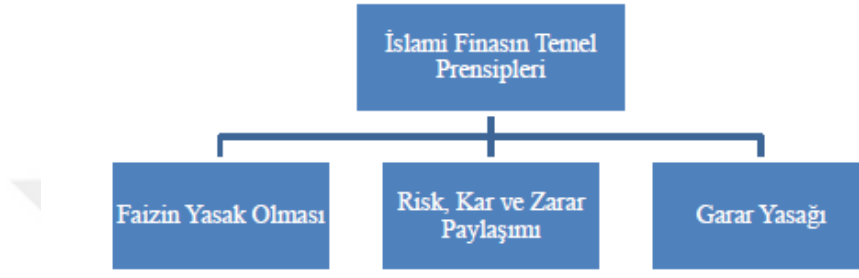
İslam yardımlaşmayı, dayanışmayı ve birlikteliği esas alır. Hadis'i Şerif'te peygamberimiz “ *Komşusu açken tok yatan bizden değildir* “ (Zuhayli, 1994: 504) diyerek Müslümanların sadece kendilerini düşünmemelerini diğer din kardeşlerini de düşünmeleri gerektiğini söylemiştir. İşte İslami finans dediğimiz usul de Kuran, sünnet ve hadisleri ana kaynak olarak alır ve buradan yola çıkarak emeksiz, risksiz ve alın teri olmadan para kazanmayı yasaklar. Eğer bir ticaret neticesinde kâr elde edilecekse bu ticaret sonunda birikmesi gereken sermayeye de herkesin ya ayni ya da nakdi olarak iştirak etmesini ve sonunda elde edilen kazancın herkese eşit bir şekilde paylaşılmasını söyler.

Ayrıca İslami finans insan yararına bir sistemdir. Bugün Avrupa'daki Kuzey ülkeleri dahil olmak üzere birçok ülke faizin toplumsal huzuru bozduğu gerekçesiyle faize karşı çıkıyorlar. Bununla birlikte faizin etik olmadığı görüşünde de hemfikirler. Yine

Japonya’da da ahlaki olarak faizin olumsuz etkileri görülmüş ve eksi faiz uygulamasına geçilmiştir. Eksi faiz ülkelerin ekonomilerini geliştirmek için uyguladıkları bir yöntem olarak da bilinmektedir (Dünya, 2016: 3).

2.1. İslami Finansın Temel Prensipleri

İslami finansın prensiplerini bir şekil üzerinde göstermemiz gerekirse aşağıdaki şekil bunun için ideal olacaktır.

Şekil 2.1: İslami Finansmanın Temel Prensipleri

Kaynak: Şekil 2.1 Faizsiz Finans Teknikleri’ nden alıntılanarak oluşturulmuştur (Karahan, 2015: 15).

Kuran ve hadisler İslami finansın ana kaynaklarını teşkil etmektedir. Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi İslami finasta en temel ilke faizsizliktir. Bunun devamında ise son olarak garar yasağı göze çarpıyor. Garar belirsizlik demektir. Fakat her türlü belirsizlik değil, belli bir belirsizliği ele alır. Bu husus da çok önemlidir. Çünkü dinimiz her zaman itidalli olmayı tavsiye eder. Belirsiz, sonu belli olmayan, hakkında kesin bilgi sahibi olmadığımız işleri hatta konuşmaları, zannı bile yasaklar. Dolayısıyla burada da ticarete ve alım satımda hiçbir belirsizliğe meydan bırakılmaması tavsiye edilir. Garar konusu da bunlardan biridir, İslami finansın garardan da uzak, sarih ve öngörülebilir olması gerekir.

İslami finans, İslam ekonomisinin de ayrılmaz bir bölümüdür. İslami ekonomide yasaklar, İslami finansın sınırlarının belirlenmesinde önem arz eder. Ticaretin helal yapılması, faizin yasaklanması gibi başlıca konular İslami finanstaki çalışmaları, üretime ve reel varlığa dayalı ticari işlemler yapmayı teşvik eder (Dinçer & Yüksel, 2018: 562).

İslami finans, ticari ve finansal manada sünnet, Kur'an ve içtihat doğrultusunda bazı başlıca prensipler üzerinde yapılmış ve geliştirilmiştir. Bu başlıca prensipler, aynı zamanda İslami finansın hudutlarını da ortaya koymaktadır. İslam'ın ticari faaliyette yer alma ve finansal işlem yapma hürriyetini; belirlenmiş standartlar, ahlaki prensipler ve yasaklar ile birlikte kontrol altına alması, adaletsizliği ve haksız kazancı engelleyici ilkeleri barındırması da İslami finans kuruluşlarının en önemli hedeflerindedir. (A.y).

2.1.1. Faizin Yasak Olması

İslami finansın geleneksel finanstan en önemli farkı faizsizlik prensibidir. Çünkü geleneksel finans sisteminde para vadeli mevduat olarak bankaya yatırılır. Bu vade sonunda ise belli bir faiz elde edilmiş olur. Ancak İslami finans faizi kesin olarak yasaklamaktadır. Ayrıca İslamiyet'te para sadece bir mübadele aracıdır. Dolayısıyla parayı tıpkı bir emtia gibi kullanarak onun üzerinden para kazanmak söz konusu da değildir.

Bir başka husus da İslami kaynaklarda faizin faiz olarak değil riba olarak geçmesidir. Riba kavramının faiz ile eş anlamlı olmasından dolayı Türkçe kaynaklardaki karşılığı faizdir. Ribânın da fazlalık ribası, vade ribası gibi türleri vardır. Ribâ kavramı, faizden daha kapsamlı bir kavramdır. Para ilişkileri ile birlikte mal ilişkilerini de içerisinde barındırmaktadır. Ribânın günümüzde karşılığı olarak konvansiyonel bankalarda ve çeşitli finans kurumlarında uygulanmakta olan reel faiz, nominal faiz, adi faizi, bileşik faiz gibi türleri görülmektedir (A.g.e).

2.1.2. Risk, Kâr ve Zarar Paylaşımı

Geleneksel finans sisteminde para bir meta olarak kabul edilir. Bu meta tıpkı bir mal gibi alınıp satılır. Dolayısıyla paradan para kazanma yani faiz ile piyasa varlığını devam ettirir. İslami finansın banka boyutunda ise konvansiyonel bankadaki gibi risksiz, belli bir oranda faiz getirisi elde etme değil bilakis riske ortak olma ve kâra da zarara da katılma durumu vardır. Katılım bankaları bu prensip ile çalışırlar ve mudaribe bu prensibi anlatırlar. Onlar da bu riske katılmayı kabul ettikleri durumda kâra ya da zarara ortak olurlar. Böylece risk paylaşılmış ve olası zarar en az kayıpla atlatılmış olur.

2.1.3. Garar Yasağı

Garar kelime olarak belirsizlik, tehlike, şans ve risk gibi anlamlara gelir. Herhangi bir sözleşmede ya da sözlü olarak konuşmada belirsiz, gizli kapalı hiçbir şeyin kalmaması

önem arz etmektedir bu ilke açısından. Çünkü bu garar kavramı; malın veya hizmetin alım-satım tarzı işleminin olabileceği bilinmeyen, satan kişinin sözleşmede yazan mal veya hizmeti teslim edeceği veya etmeyeceği gibi şüpheli olaylarda ortaya çıkmaktadır. (A.g.e).

Garar İslami finasta anlaşılması zor meselelerden biridir. Bir örnek ile bu konuyu daha iyi açıklamakta fayda var. Diyelim Ahmet'in Mehmet'e bir kalem satışı garar olayını içerir. Çünkü bu kalemin türü belirsizdir. Sıradan bir kalem olarak ifade edilmesi problemlidir. Kalemin türü satış aşamasında netleştirilmelidir. Bu garar türü; *Cinste Belirsizlik* olarak ifade edilir. Diğer tür olan *Nicelikte Belirsizliğe* örnek ise Mehmet'in Ahmet'e 5 TL'ye miktarı belli olmayan elma satmasıdır. Burada ise satılan miktarın kesinleşmesi gerekir. Selim'in bilgisayarını Sefer'e 1 aylık maaşının bedeli olarak satması ve böyle bir satışta maaşın belirtilmemesi *Fiyatta Belirsizliğe*, Sefer'in Selim'e ödeme zamanını belirlemeden arabasını 150.000 TL'ye satması *Vadedeki Belirsizliğe* örnek olarak gösterilir. Yine aynı şekilde A şahsının B şahsına başkasının ahırındaki hayvanı satması gararın diğer bir çeşidi olan *Malın Teslimine Muktedir Olmama* olarak gösterilir (A.g.e). Bunlara ek olarak satılan bir ürünün aslında olmaması, incelenememesi, türünün, şeklinin net olarak bilinmemesi de garar içerir.

2.2. İslami Finansın Ortaya Çıkışı Ve Önemi

İslami finansman İslami kurallara dayanan ve fıkha göre icazet alıp uygulanan yöntemdir. İslamiyet'in ilk yıllarında Medine'de İslam devletinin kurulması ile kendine yer eden İslami ticaret olarak da bilinen İslami finans o tarihten itibaren Müslümanlar için olması gereken, en üst ve asrı saadet olarak da bilinen seviyedir.

Bugün günümüzde kullandığımız birçok İslami finansman yönteminin kaynağı Hz. Peygamber zamanındaki Asr-ı Saadet dediğimiz dönemdir. Bu dönemde ilk olarak Peygamberimiz ile Hz. Hatice arasında gerçekleşen ticaret anlaşmasını görmekteyiz. Bu anlaşma bugün adına emek sermaye ortaklığı dediğimiz mudarebe yönteminin tarihteki ilk örneği olarak kabul edilir. Bu yöntemde bir taraf emeğini ortaya koyar. Diğer taraf ise sermayesini ortaya koyar. Akabinde ise bir ticaret anlaşması yapılır. Kârın ne oranda paylaşılacağı da bu anlaşmada belirlenmek suretiyle hiçbir şekilde garar oluşmasına müsaade edilmez (Güney, 2013: 75)

Asr-ı Saadet döneminin öne çıkan en önemli özelliği dürüstlük ve güzel ahlâk olmuştur. Bunun en büyük timsali peygamber efendimiz olmuştur. Müslümanların

ticari hayatında dürüst davranmasına ilişkin bir örnekte peygamberimiz bir satıcının üste iyi ürünleri alta ise kötülerini koyduğunu görmüş ve “ *Bizi aldatan bizden değildir.* ” diyerek bizi uyarmıştır (Zuhayli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, C.3 ,1994: 515). Herhangi bir malın var olan kusurunu gizleyerek veya yalan söyleyerek satmak her ne kadar mümkün ise de bu, Müslümana yakışır bir tavır değildir. Çünkü İslam güzel ahlaktır, İslam dürüstlüktür, İslam samimiyettir. Dolayısıyla dinimiz başka bir kimseyi aldatmayı ve bundan bir kazanç elde etmeyi kesin bir şekilde yasaklamıştır. İslam ticari hayatındaki bu ilkeler İslam iktisadının da temellerini oluşturur.

1900’lü yılların başında Alman düşünür ve bilim insanı olan Max Weber Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu adlı eseri yazmıştır. Bu eser o güne kadar yazılmamış varsayımlar getiriyordu ve dünyadaki zenginliğin kaynağı ile ilgili birtakım iddialar ortaya atıyordu. “Weber o eserinde Protestanlığı övmüş ayrıca kapitalizmin yanı sıra sermaye biriktirmenin yalnızca Protestanlara özgü bir yetenek olduğunu iddia etmiştir” (Weber, 2011: 17). Çünkü o güne kadar kimse para, zenginlik ya da zenginliğin din ile ilişkisini kuramamıştı. Weber’in bu çalışması bugün bile özgünlüğünü korumaktadır. Bu dönemde sermaye ancak ticaret ile elde edilebiliyordu ve ticaret yapan sayılı birkaç aile vardı. Bu yüzden sermaye başka kişi ya da ailelerde birikmiyordu ve bir tekel oluşmuştu. Keza Müslümanlar da ekonomik olarak güçlü değildi.

Yirminci yüzyılda ise İslami finansa yönelik entelektüel çabalar ilk defa 1950’li yıllarda başlamıştır. Bu dönemde Müslüman ülkelerdeki İslami finans çalışmaları Kuran ve sünnetten elde edilen bilgiler ışığında ilk defa sistemli olarak çalışılmıştır. Bu çalışmalar sadece Müslümanlara yönelik değil tüm insanları kapsayacak, herkesin mutabık kalabileceği ilkeler ile oluşturulmuştur (Özdemir & Aslan, 2017: 8).

Sonunda Müslümanlar geç de olsa belli birikimler elde ettiler. Aradan geçen yıllar içerisinde Müslümanlar sermaye birikimi açısından güç kazanmaya başladı. Yakın tarihe geldiğimizde 1973 yılında OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) krizi patlak verdi. Kriz neticesinde petrolde arz kısıtlamasına gidilmiştir. Arz kısıtlamaları ise petrol fiyatlarını yükseltmiş ve Müslüman ülkelerde ciddi bir sermaye birikimi meydana gelmiştir. Yukarıda bahse geçen bu sermaye birikimi İslami finans için bir milat olmuştur. Petrol fiyatlarının bir anda yükselmesi OPEC ülkelerinde ani bir zenginleşmeye ve sermaye birikimine neden olmuştur. Bu sermayenin değerlendirilebileceği alanlar araştırılmaya başlanmıştır. OPEC ülkeleri bunu

düşünürken yükselen petrol fiyatlarından en fazla kârı elde eden ülke olan Suudi Arabistan'da başta Kral Faysal vardı. "O bu petrol gelirlerinin değerlendirilmesi için 1975'te İslami bankacılık sistemini uygulayacak olan İslâm Kalkınma Bankası" (İKB) (The Islamic Development Bank) adıyla faaliyet gösteren bankanın ülkesinde kurulmasına öncülük etmiştir" (Celebcioğlu, 2017: 32).

İslam Kalkınma Bankası'nın amacı, İslam felsefesi ve ilkeleri doğrultusunda, üyelerin ve Müslümanların haklarını korumak ve sosyal gelişmelerine katkı sağlamaktır (İslam Kalkınma Bankası, 2020).

Banka'nın kuruluş amacı kapsamındaki faaliyetleri şu şekilde özetlenebilir:

- Üye ülkelerin her türlü kuruluşuna ve geliştirdikleri projelere sermaye sağlamak,
- Üye ülkelerde özel sektör tarafından geliştirilen projelere kredi sağlamak,
- Üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve gerekli teknik bilgi desteğinde bulunmak,
- Üye ülkelerdeki projeleri yönetecek personele eğitim desteğinde bulunmak,
- Müslüman ülkelerde mali, ekonomik ve her türlü bankacılık faaliyetlerinin İslami kurallara uygun şekilde yürütülmesi için çeşitli araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmak,

2020 yılı itibariyle İslam Kalkınma Bankası'nın üye sayısı 56'dır. İslam Kalkınma Bankasının merkezine ise Suudi Arabistan'ın en büyük ticaret ve liman kenti olan Cidde ev sahipliği yapmaktadır.

İslami bankacılık ile ilgili ilk çalışma ise OPEC krizi patlak vermeden 1973'te yapılmıştır. 1973'te Kahire'de bir komite toplanmıştır ve bu komiteye aralarında Türkiye'nin de olduğu şu Müslüman ülkeler katılmıştır: Malezya, Endonezya, İran, Suudi Arabistan, Libya, Mali, Ürdün, Sudan, Fas, Yemen, Afganistan, Pakistan ve Türkiye. Bu komitenin aldığı kararlar sistemin çıkış noktasını hazırlamıştır. İlgili komite; İslam ekonomisinin oluşturulması, İslami ülkelerdeki kaynak fazlasının diğer İslam ülkelerinde kullanıma sunulması kararı doğrultusunda, halen mevcut Dünya Bankası tarzında bir sistemin oluşturulması amacıyla İslam Bankacılığının temellerini atmıştır (Celebcioğlu, 2017: 35). 1980 sonrası dünyada gelişen liberalizasyon akımı da İslami finansa bir katkı sağlamış ve global pazarların bütünleşmesi, entegrasyonu de İslami finansı dünyaya tanıtmıştır.

2.3. Türkiye’de İslami Finansın Ortaya Çıkışı ve Önemi

2.3.1. Türkiye’de İlk İslami Finans Çalışmaları

Türkiye’de katılım bankacılığına ilişkin prensiplerin ilk uygulandığı kurumlara baktığımızda para vakıfları olduğunu görürüz. İlk para vakıfları İstanbul’un fethinden sonraki zaman diliminde takriben 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından kuruldu. Kuruluş sermayesi ise 24.000 altındır. Bu vakfın kuruluş amacı ise yeniçeri ocaklarına verilen etleri temin etmesiydi (Türkiye Finans, 2020). İslami finansın gelişme sürecine baktığımızda, İslami olarak yeni bir düzen kurulması ihtiyacının dile getirilmeye başlandığı 20. Yüzyılın başına kadar gidilebilir (Çekin, 2018: 43). Yapılan bu bilimsel çalışmalar ise ilk sonuçlarını 1960 sonrasında itibaren göstermiştir.

Türkiye’de İslami finans uygulamaları 1980’li yıllarda özel finans kurumlarının bankacılık alanında faaliyet göstermesi ile olmuştur. Bu dönemde hem Müslümanların sermaye birikiminde öne çıkmaları hem de faiz hassasiyetinin giderek daha fazla hissedilmesi ülkemizde de İslami finansa yönelik adımların atılmasına katkı sağlamıştır.

Bu dönemde Özal Hükümeti’nin sağladığı destekler ve teşvikler sayesinde Türkiye’de ilk İslami finans çalışmalarının başladığını da görmekteyiz.

2.3.1.1. Katılım Bankaları

Dünya’da faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık adıyla anılan ve temel esası fonlara, kâra ya da zarara katılma olan bu bankacılık şekline ülkemizde katılım bankacılığı denmektedir. Çalışma prensibi ise konvansiyonel bankalardan farklı olarak riske ortaklıktır. “Yani katılım bankacılığında fonlar kâra ve zarara katılma esasına göre toplanmakta, toplanan fonlar; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleri ile kullandırılmaktadır” (Sürücü, 2018: 55).

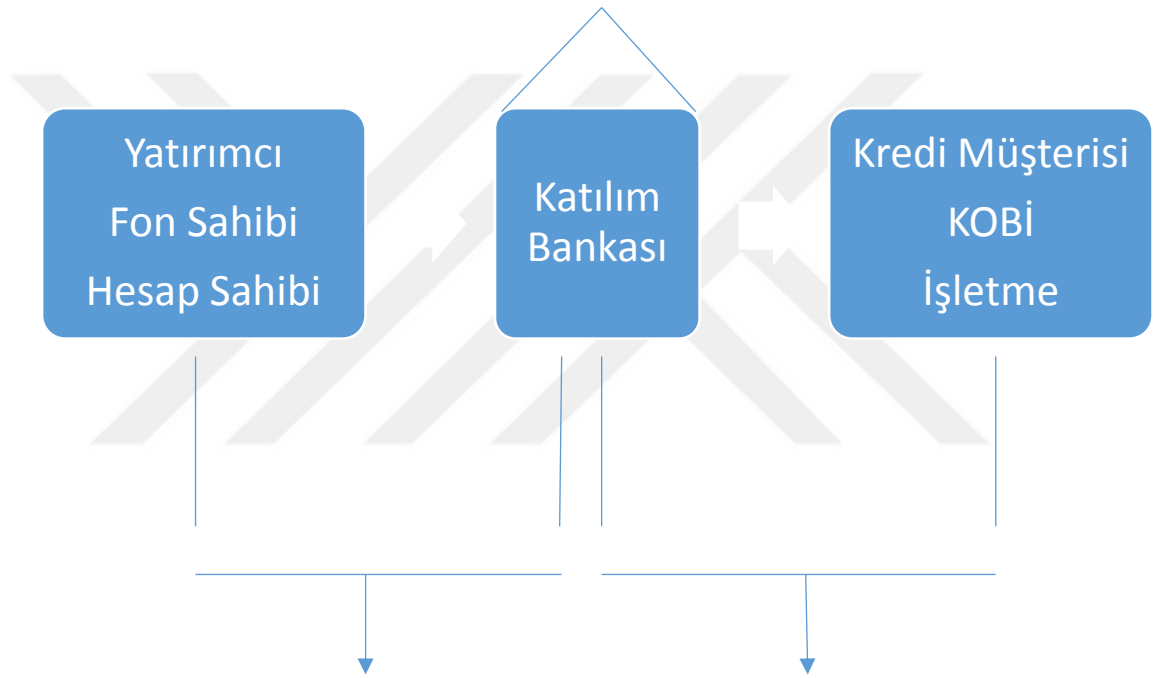
Bir diğer deyişle İslami bankacılık; her türlü faizin yasaklandığı, kâra da zarara da herkesin aynı oranda eşit bir şekilde dahil olduğu modeldir. Bu sisteme katılmak isteyen kişiler fonların toplanmasından kiralınmasına kadar her adımda sisteme ortak olurlar.

Katılım bankaları ise bu esaslara yönelik faaliyetleri icra eden bankalardır. “katılım” sözcüğü yapılan bankacılık türünün kâra ve zarara katılma prensibi içeren bir banka olduğunu belirtir. Bu bankalar, katılım bankacılığı sistemine katılmak isteyen

kişilerden elde ettikleri tasarrufları faizsiz bankacılık prensipleri dahilinde üretime, yatırıma ve ekonomiye kazandırır. Elde ettikleri kârı ya da zararı da tasarruf sahipleriyle paylaşırlar.

Bununla birlikte İslami bankalar, bir ahlâki ve reel ekonomik faaliyetlerle ilişkileri bağlamında, İslam'da paranın doğasını yeniden düşünecek kapsayıcı ve bütünleştirici bir kalkınma programı inşa edememişlerdir (Choudhury, 2007: 47). Ayrıca İslami bankaların yatırım portföyleri de büyük oranda yabancı ticaret finansmanı ve sermayesine bağlıdır.

Katılım bankalarının temel çalışma prensibi aşağıdaki şekilde daha net ifade edilebilir:

Toplanan Fonlar

Kullandırılan Fonlar

Emek- Sermaye Ortaklığı Burada hesap sahibi Sermayedar Katılım Bankası ise Emek sahibi Konumundadır.	a) Murabaha, maliyet bildirilerek yapılan vadeli satıştır. b) Kiralama (leasing, icare), malı kiralama yöntemiyle satış c) Hizmet üretimi (masraf, ücret, hizmet bedeli, komisyon) d) Ortaklık yapılması Mudarebe-- Emek+ Sermaye
--	---

	Muşareke – Sermaye+ Sermaye (Sermayedar katılım bankası, Emek KOBİ)
--	---

Şekil 2.3: Katılım Bankalarının Temel Çalışma Şekli

Kaynak: Şekil 2.3.1.1 TKBB “KOBİ’LER İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı” adlı kitaptan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki şekilde açıkça görüldüğü gibi katılım bankası fon sahiplerinden fon toplayarak onları kâra ya da zarara ortak ediyor. Burada katılım bankası herhangi bir şekilde kâr garanti edemez. Sadece bir ay önce topladığı fona ödediği kârı söyleyebilir ancak bir ay sonra vereceği meblağ kesin olmadığı için sadece bir öngörülebilir bulunabilir. Şeklin bir tarafında fon sahibi vardı. Diğer tarafta ise bu fonu kullanacak olan KOBİ var. Bu KOBİ’ler ise bu fonu çeşitli usuller ile kullanır. Leasing, murabaha, hizmet üretimi ya da mudarebe ya da muşaraka yöntemleri bu usullere örnek verilebilir.

1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumu’nun kuruluşu ve 2005 yılında Resmi Gazete’de yayınlanan kanun ile değişen mevzuata dayanarak Türkiye’de İslami finansın katılım bankaları boyutundaki gelişmelerini iki dönemde inceleyebiliriz.

Birinci Dönem : 1983- 2005

İkinci Dönem : 2005- 2020

a) Birinci Dönem: 1983-2005

1983 yılında Bakanlar Kurulu’nun kararı ile “Özel Finans Kurumları”nın kurulmasının önü açılmıştır. Bu yeni sistemin kazandırılmasının en önemli gerekçelerinden biri de kayıt dışının azaltılması ve yastık altı tasarruf dediğimiz sermayenin milli ekonomiye kazandırılması olmuştur (Bilir, 2010: 41).

1980’li yıllar Türkiye’de sermaye piyasalarına ilişkin çeşitli düzenlemelerin hayata geçirilmeye başladığı yıllar olmuştur. İlk kurulan kurum ise 13 Ocak 1982’de Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) olmuştur. SPK’nın görevi ise “sermaye piyasasının güven açıklık ve kararlılık içinde çalışması ve tasarruf sahiplerinin yani yatırımcıların hak ve yararlarının korunması” olarak kanunda ifade edilmiştir (SPK, 2020). SPK Türkiye’nin idari ve mali özerkliğe sahip ilk düzenleyici ve denetleyici kurumu olarak

da bu alanın ilk örneği olmuştur. SPK'nın kurulmasının ardından 1983 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) bünyesinde mudi sahiplerinin tasarruflarını sigorta etmek üzere Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kurulmuştur. 90'lı yıllarda ise siyasi ve ekonomik krizler baş göstermiştir. 1994'te büyük bir ekonomik kriz yaşanmıştır. Krize TMSF'nin gerekli aksiyonları alarak müdahale edememesi nedeniyle sistemdeki eksiklikler tespit edilmiş, bu tarihten sonra TMSF'nin yetkileri genişletilmiştir. Ayrıca TMSF'ye düzenleyici denetleyici kurum olarak birtakım yasal haklar da getirilmiştir. Bunlarla birlikte tasfiye sürecine giren bankalarda bu tasfiye sürecini yürütme görevi de TMSF'ye verilmiştir (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, 2020).

İlk olarak 1984'te Albaraka Türk Özel Finans Kurumu ile birlikte Faisal Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Gerekli izinler alındıktan sonra 1985 yılında faaliyete geçmişlerdir (Çürük, 2013). Bunu 1988 yılında Kuveyt Türk Evkaf Özel Finans Kurumu A.Ş., 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş. ve 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. izlemiştir.

O yıllarda ülkede artan bankalar ve özel finans kurumlarının denetimini yapacak bir yapı henüz kurulmamıştı. Bu eksiği gidermek için ise 2000 yılında Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. BDDK'ya Aradan 5 yıl geçtikten sonra ise yeni bankacılık kanunu (5411) ile özerklik verilmiştir (Bankacılık Kanunu T.C. Resmi Gazete, 25983, 2005).

b) İkinci Dönem: 2005- 2020

Katılım bankacılığında 2005 yılı bir dönüm noktasıdır. Çünkü o zamana kadar banka değil özel finans kuruluşu statüsünde olan bu kurumlar bu tarihten itibaren “*Katılım Bankası*” adını almış ve kanuna da bu şekilde geçmiştir. Bu kanun 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'dur. Bahsedilen kanun birçok yenilik getirmiştir. Aynı zamanda daha önceki 2001 ve diğer bankacılık krizlerinden alınan dersler ile birlikte daha kapsamlı bir kanun olduğu da söylenebilir. “*Katılım Bankası*” kavramının isim babası olarak bilinen Temel Hazıroğlu bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Katılım Bankacılığı kavramının iki önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi, açık, anlaşılır, sade ve kısa olması; ikincisi, kâr ve zarara katılmayı esas alan bankacılığı tam ve doğru olarak ifade etmesidir. Teklif ettiğimiz bu kavramın

literatüre girmesi ve gerekli değişiklikler yapılarak mevzuatta KATILIM BANKACILIğI adıyla yer almasının, çağdaş ve insani bir model olduğuna, kâr ve zarara katılmayı esas alan bankacılığa katkı sağlayacağı görüşünü her zaman taşıdık (Hazıroğlu, 2006: 12).

Bu dönem temel ilke ve esasları belirlenen ve adı konulan katılım bankacılığı da konvansiyonel bankacılıktaki gibi kârlılık, emniyet, istikrar ve güven gibi ilkelere dayanmaktadır. Bunlara ek olarak kendine özgü ilkelere sahiptir. Bu ilkelere faizsiz bankacılık ilkeleri denilmektedir. Bunlar:

1- **Faizsizlik:** Yapılan her türlü işlem ve eylemde faizden arı olmanın verdiği bir güvence vardır. Dolayısıyla bu sistemin temel felsefesi faizsizlik prensibidir.

2- **Reel piyasaya dönük bankacılık:** Bu bankacılıkta çoğunlukla konvansiyonel bankacılıkta görülen literatürde fiktif adıyla da bilinen gerçekte olmayan hiçbir işlem yapılmaz. Üretim çarklarının dönmesi için yeni yatırımlar teşvik edilir. Nakit kredi kullanılmaz. Bir mal, hizmet, proje, ortaklık ve kiralama vb. olmadan finansman sağlanmaz. Gerekli olan finansman müşteriye değil satıcıya ödenir.

3- **Risk paylaşımı esası:** Her türlü risk tek bir kişi ya da kurumun üzerine bırakılmaktan ziyade ekonomideki yumurtaların birden fazla sepete konulması gibi birden fazla kişi ve katılımcıya dağıtılır. Böylece hem tek bir kişinin fahiş kazanç elde etmesinin önüne geçilir. Hem de yine tek bir kurumun bütün zararı üstlenerek batması engellenir.

4- **Belirsizlik (garar) yasağı:** Geleneksel ticarete de sözleşmelerdeki belirsizlik sözleşmeyi geçersiz kılan nedenlerin başında gelmektedir. Bununla birlikte belirsizlik taraflardan birisine zarar verebileceği gibi taraflar arasında ihtilafa da yol açabilir. Bu nedenle belirsizlik yasaklanmıştır. Yakın zamanda dünyada ortaya çıkan 2008 krizinin de kredilerdeki belirsizlikten kaynaklandığı bilinmektedir.

5- **Aşırı risk ve spekülasyon yasağı:** Aşırı risk ve spekülasyon içeren her türlü faaliyet de yasaklanmıştır. Haksız ve haddi aşan her türlü kâr da tasvip edilmez.

6- **Zararlı faaliyet ve ürünlerin yasaklanması:** Gerek kişinin kendisine gerek içinde yaşadığı topluma yönelik olarak her türlü tehdit oluşturan, bağımlılık yapan ürün ve hizmet içeren tüm yayınlar yasaklanmıştır (Türkiye Katılım Bankaları Birliği, 2018).

a) Faiz Yasağı

Faiz kelimesi bir yere işletmek üzere verilen para ya da para yerine geçen her türlü kıymetli maden olarak da bilinmektedir. Kuran'da ve daha birçok İslami kaynakta faiz

yerine “riba” kelimesi kullanılmaktadır. Arapçada riba üretken ekonominin veya finansal faaliyetlerin sonucu olmadan ortaya çıkan kazanç anlamına da gelmektedir (Asutay, 2007: 3-18). Bir diğer şekilde ifade edilirse misli malların mübadelesinin söz konusu olduğu alışverişlerde ya da ödünç işleminde herhangi bir karşılığı olmayan paranın zamansal kazancı olarak da ifade edilmektedir. Her ne kadar farklı isimler olsa da özünde aynıdır ve her türlü dinimizce haramdır.

Faiz ilk çağlardan beri birçok toplum tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, sadece İslam ülkeleri gibi dini değil etik açıdan da yapılmıştır.

b) Faiz Yasağının Faydası

İslam, faizi ve içerisinde faizli işlemin bulunduğu her türlü kazancı yasaklamıştır. Para tıpkı bir mal gibi yahut vadeli olarak emtia algısı ile alınıp satılırsa, karşılıklı ilişkilere konu olursa, disiplinli ve sınırları belli olması gereken malların kıymetini tayin ölçüsü de bozulur (Zuhayli, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, 1994). Faizin yasaklanmasının hem birey bazında hem de toplum bazında birçok faydası bulunmaktadır. Çünkü bireyin mutlu olmaması hem kendisine hem de içerisinde yaşadığı topluma zarar vermekte ve toplumsal barışı bozmaktadır. Bazı İslam âlimleri faizin yasaklanmasının şu nedenlerle de gerekli olduğu hususunda mutabık kalmışlardır.

✓ Faiz her şeyden önce İslamiyet’teki adalet anlayışı nedeniyle yasaklanmıştır. Çünkü toplumdaki adalet ancak faizin yasaklanması ile tesis edilebilir (Thomas, 2019: 109-113).

✓ Faiz hayatta hemen hemen her alanda var olan riskten insanları koruduğunu iddia ederek onlara kolay yoldan para kazanmayı vadetmektedir. Normal şartlarda üretim sürecine dahil olacak sermaye faiz nedeniyle bu sürece dahil olamadığından üretim zinciri bozuluyor. Bu ise arz şoklarına sebebiyet vererek enflasyon problemine neden olmaktadır (Güngör, 2017: 57).

✓ Faizli işlemler ile ihtiyaç sahipleri zor durumda bırakılır. İnsanlara özgü olan şefkat, merhamet ve acıma gibi birçok duygu göz ardı edilir. Böyle ortamlarda yardımlaşma ve dayanışma gibi duygular da ortadan kalkmış olur. Bunun neticesinde insanlara telafisi imkânsız, büyük çapta zararlar verilir (Zuhayli, 1994: 522).

✓ Faiz yasağı fakirin daha fakir olmasının önüne geçer. Çünkü faiz ile kaynaklar aşağıdan yukarıdaki sermaye sahiplerine akar ki bu gelir dağılımını bozar. Faiz olmadığı zaman ise kaynaklar yukarıdan aşağı doğru harekete geçer ki bu ise gelir

dağılımının daha homojen bir şekilde dağılımını sağlar. Zekât, sadaka, hayır hasenat gibi İslam'ın önem verdiği davranışlar ile toplumdaki gelir dağılımı daha adil ve eşit olur (Naqvi, 1978: 126).

Yukarıda bahsedilen belli başlı ilke ve prensipler göz önüne alındığında İslami finansın ve İslami finans prensiplerini benimseyen katılım bankalarının krizlere karşı daha dayanıklı olduğu gözlenmiştir. Özellikle 2008 krizinde bu ilkelerin önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Bunun nedeni gerek fon toplama hususunda gerek kâr ve zarara katılma işlemlerinin riski tabana yayarak yani herhangi bir kâr ve zarar garanti edilmemesi, kâr da olsa zarar da olsa bunun tüm pay sahiplerine eşit bir şekilde paylaşılması ayrıca tüketimden ziyade üretim ekonomisini desteklemesi prensiplerinden kaynaklanmaktadır (Utku, 2018: 11).

2005 yılında gerçekleşen tabiri caizse bu yeni doğan çocuğa isim koyma işleminden sonra katılım bankaları 2008 krizinde de kendini kanıtlama imkânı bulmuştur. Doğrudan reel sektöre verilen finansmanlar ile küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) başta olmak üzere piyasadaki birçok firmanın krizi daha az hasar ile atlatalmalarına yardımcı olmuştur. Bu konu şu yüzden önem arz eder. Türkiye'deki işletmelerin yüzde 99'u KOBİ ve aile işletmesidir. Dolayısıyla KOBİ'lerin ayakta kalması, iş yapabilme kapasitesi o ülkedeki ekonominin sağlıklı olup olmadığını göstermesi bakımından bir parametre işlevi görür.

2008 krizinde kendini kanıtlayan katılım bankacılığına 2009 yılında kamu tarafından yeni bir hedef konmuştur. 2 Ekim 2009 tarihli ve 27364 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi Ve Eylem Planı'nda 29 numaralı Eylem olarak "Faizsiz finansman araçlarına ilişkin altyapının geliştirilmesi" belirlenmiştir. Bu hedefler:

Kamu, özel sektör, düzenleyici ve denetleyici kurumlar başta olmak üzere tüm paydaşların katılacağı ve katkı sunabileceği bir yol haritası belirlemek ve bu yol haritası öncülüğünde finansal birçok ürün ve hizmet geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte özellikle Körfez bölgesindeki faizsiz finansmanın ülkemize yatırım yapması konusunda da araştırmalar yapmak; ihtiyaç dâhilinde yasal altyapı değişiklikleri için de önerilerde bulunmak ve gerekli planlamaları yapmak da sayılmıştır (Çürük, 2013: 68).

İleride daha ayrıntılı değinileceği üzere İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (IUFC) 'nde faizsiz finans enstrümanları daha yoğun kullanılacaktır.

Kamu desteği ile kamu kaynakları bu konuda uzmanlaşmaya ayrılmıştır. Yapılan araştırmada mevcut özel katılım bankalarının mevcut talebi karşılayamayacağı tespit edilmiştir. Ardından ilk kamu katılım bankası olan Ziraat Katılım Bankası BDDK'nın 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı resmi gazetede yayımlanan 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, BDDK'nın 14/05/2015 tarih ve 29355 sayılı resmi gazetede yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. Hemen bir sene sonra ise Osmanlı'da asırlardır var olan vakıf kültürümüzün koruyucusu olan Vakıflar Genel Müdürlüğü bu konuya eğilmiştir. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde, II. Beyazıt Vakfı, I. Mahmut Vakfı, II. Mahmut Vakfı ve Murat Paşa Vakfı tarafından BDDK'nın 03/03/2015 tarih ve 29284 sayılı resmi gazetede yayımlanan, 27/02/2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25/06/2015 tarihinde Vakıf Katılım Bankası kurulmuştur. 17/02/2016 tarihinde ise BDDK'dan faaliyet izni almıştır (Vakıf Katılım Bankası Kuruluş Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 6205, 2016).

Kamunun desteği ilerleyen yıllarda da devam etmiş ve bu defa 1988 yılında kurulan ancak 2001 krizinde tasfiye edilen Emlak Bankası yeniden faaliyete geçmiştir. 25/02/2019 tarihli resmi gazetede yayımlanan karar ile Emlak Katılım Bankası olarak yani katılım bankasına dönüştürülmek suretiyle yeniden ülkemize kazandırılmıştır. Bu geri dönüş son yıllarda zor günler geçiren başta inşaat sektörü başta olmak üzere konut ve çeşitli yapı sektörlerinin canlanmasına ilişkin umutları yeşertmiştir.

2.3.1.2. Tasarrufa Dayalı Finans

Ülkemizde elbirliği sistemi de denilen tasarrufa dayalı finans sistemi adı verilen ya da tasarrufa dayalı İslami finans sistemi demenin daha doğru olduğu sistemler hakkında çalışmalar son yıllarda önem kazanmıştır.

Yapılan literatür taramasında net bir tanımı olmamakla birlikte bu sistem şu şekilde kolayca tanımlanabilir:

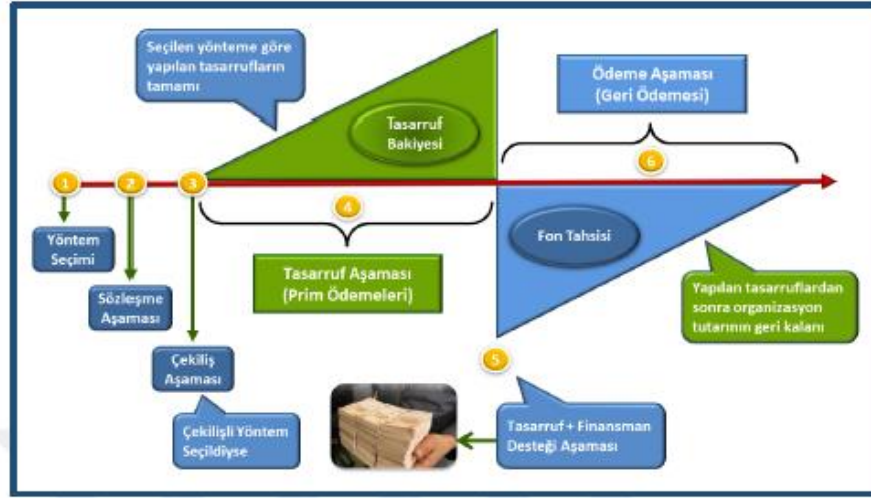
Tasarrufa dayalı finansman sistemi (TDF Sistemi) en genel anlamıyla; kişilerin bireysel olarak veya gruplar halinde organize edilmeleri suretiyle, taraflarca kararlaştırılmış belirli bir vadeye kadar birikim yapılması karşılığında ya da grup üyeleri arasında gerçekleşen çekiliş yöntemine dayalı

olarak münhasıran araç veya konut gibi bir varlığı satın alabilmeleri amacıyla finansman kullanılması şeklinde ifade edilir (Çekin, 2018: 47).

Ayrıca tasarrufa dayalı finans (TDF) sistemi, Yapı tasarruf sandığı (YTS) sistemi ile benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda tasarrufa dayalı finans sisteminin temelini başta Almanya olmak üzere Dünya'nın pek çok ülkesinde uygulanan Alman YTS sistemi oluşturmaktadır (Ergüven, 2019: 23).

Türkiye'de 1951 yılında Almanya YTS' leri örnek alınarak Emlak Bankası içinde YTS kurulmaya çalışılmıştır. Ancak sistem çeşitli nedenlerle başarılı olamamıştır. Bu anlamda bu sistemin benzeri bir sistemi Türkiye'de bir firma, 1991'de faiz hassasiyeti olan bireylerin otomobil, arsa ve iş kurma 2005 yılından sonra ise konut finansmanındaki ihtiyaçlarını tasarruf, yardımlaşma ve dayanışmaya dayalı bir sistemle karşılamaya çalışmıştır (A.g.e.:17).

Yukarıda anlatılan tasarrufa dayalı finans kuruluş/oluşumlarının birçok farklı modeli olmakla birlikte en genel işleyişi aşağıdaki şekildedir:

Şekil 2.3: Tasarrufa Dayalı Finans Oluşumlarının İşleyişi

Kaynak: (Ergüven, 2019: 23)

Tasarrufa dayalı finans oluşumları ile ilgili olarak yukarıdaki şekilde açıkça gösterildiği gibi birkaç aşama öngörülmektedir. İlk aşama olarak önce yöntem seçiliyor, ardından ikinci aşama sözleşme aşaması, sonraki aşama çekiliş ve son aşama olarak da prim ödemeleri ödenmeye başlanıyor.

TDF sistemi 90'lı yıllardan beri ülkemizde uygulanmasına rağmen bu kuruluşları denetleyecek düzenleyici ve denetleyici bir otorite henüz ülkemizde mevcut değildir ve yasal altyapıya da kavuşmamıştır.

2.3.1.3. Katılım Sigortacılığı (Tekafül)

Tekâfûl, “dayanışma” anlamına gelmektedir. Arapçadaki kefele kelimesinden türetilmiştir. İslami finansın uygulandığı ülkelerde farklı yöntemlerle de uygulanma imkânı bulmuştur. Bununla birlikte temel olarak aşağıdaki ilkelerden oluşmaktadır:

- Geleneksel kooperatiflerin çalışma prensibine dayanan kâr elde etme güdüsünün törpülediği bir kooperatif sigortacılığı.
- Sigorta şirketinde biriken fonların İslami finans yani faiz dışı yatırım araçlarında kullanılması.
- Meydana gelen hasarların ve herkesin sorumluluğunun katılımcı paylarına göre bölünen daha eşitlikçi bir havuz modeli.

Genellikle bazı Batılı ülkelerde ortaya çıkan sigorta sisteminde fonların faizle işletilmesi İslami prensipler ile bağdaşmamaktadır. Günümüzde Din İşleri Yüksek Kurulu, faize bulaşmamak ve meşru bir konuya sahip olmak kaydıyla her türlü sigortayı meşru kabul etmektedir. Buna mukabil, İslami prensipler ve hassasiyetler ile oluşturulan, adeta toplumun bir güvencesi olarak da kabul görmüş tekâfûl ise İslami hukuka uygundur (Tekafül Nedir, 2020: 2).

Bu sistemin asıl amacı “belirli bir risk grubundaki bireyleri bir araya getirerek karşılaşılan tehlikelerde zararı en aza indirmek veya bireylerin toplumsal yaşantılarını alt üst etmesine izin vermeden hasarlarının telafisini sağlamaktır.” Bu sistemde amaç kâr elde etmekten ziyade bütün risklerin herkes tarafından eşit bir şekilde paylaşılmasıdır. Kullanılan bu yöntem ile aynı zamanda müşterek bir garanti de sağlanmış olur (Karayazgan, 2008: 109).

Bir başka deyişle tekafül sigortada karşılıklı yardımlaşma esastır. Karşılıklı Sigortalar, Karşılıklı Üyelik Sigortaları ve Yardımlaşma Sigortaları olarak da bilinmektedir. Karşılıklı sigortaları şöyle tanımlamak mümkündür:” Herhangi bir alanda sigorta hizmeti almak isteyen kimselerin, kanuni bir mecburiyet olmaksızın, bir araya gelerek, karşılaşılabilecekleri belirli riskler sonrasında, malvarlıklarında ya da vücutlarında oluşacak

maddi hasarı gidermek için karşılıklı olarak yardımlaşmayı taahhüt etmeleridir” (Atabek, 1990: 49).

Ayrıca katılım sigortacılığı teknik olarak, Anadolu’da günümüzde de birçok yerde uygulanan kooperatif sistemine benzemektedir. Bu sistemde ödenen primler ortak bir havuzda toplanır. Ardından dağıtılır. Bu sistemde risk, kolektif ve ortak olarak eşit bir şekilde her bir katılımcı arasında paylaşılır. Bununla birlikte burada kâr amacı bulunmamaktadır (Karayazgan, 2020: 3).

Tekafül sigortacılığı geleneksel, konvansiyonel sigortadan farklı olarak riski paylaşırması esasına dayanır. Bu ilkenin çıkış noktası ise yine İslami finans ve onun koyduğu kurallardır. Dolayısıyla bu kurallar İslami bankacılık kurallarını da içerir. Bununla birlikte tekafül sigortacılığın reasürans yoluyla elde ettiği komisyon kazançları değerlemeye alındığı için, reasürans firmalarınca “ retekafül ” sistemi de henüz tam kurulmuş sayılmamakla birlikte kurulma aşamasındadır. Sonuç olarak bu reasürans kazançları da İslami usullere göre nemalandırılarak komisyonlar üzerinden sisteme dahil edilmektedir ” (Yazıcı, 2015: 21).

2.3.1.4. Tekafül Modelleri

Tekafül sisteminde de birkaç model uygulanmaktadır. Bunlar:

a)Mudarebe Modeli

Genellikle uzak doğu ülkelerinde görülen bir modeldir. Daha çok Endonezya ve Malezya gibi ülkelerde yaygın olarak kullanılan bir modeldir. Bu modelde şirketler vekâlet aldıkları için adeta bir müteşebbis gibi davranabilirler. Primlerin her türlü işletilmesinden, toplanmasından ve daha birçok konuda primler üzerinde tasarruf hakkına sahiptirler. Ek olarak ilgili vekâlet sözleşmesinde eğer dönem sonunda havuzda bir bakiye kaldıysa bunun hangi oranda paylaşılacağı da belirtilir. İşletim dönemi boyunca oluşan her türlü doğrudan ya da dolaylı giderler ile reasürans giderleri ise katılımcı havuzundan karşılanmaktadır. Bunlar dışında sözleşmede belirtilmeyen diğer giderler ise şirket tarafından karşılanır. Bu modelin özü ise bir tarafın sermayesini ortaya koyarken diğer tarafın know-how diye bilinen teknik bilgisini ortaya koyarak müşterek bir proje gerçekleştirmeleridir (Yıldırım, 2014: 49-58).

b)Vekalet Modeli

Bu modeldeki temel ilke ilgili şirketin sözleşme sahibinin kanuni temsilcisi yani vekili gibi işlem yapabilmesidir. Şirket temsil ettiği kişi ile önceden bir sözleşme imzaladığı için ilgili kişi şirketin bu hizmeti belli bir ücret mukabilinde yapmasını da kabul etmiş sayılır. Eğer şirket bu işlemlerden belli bir oranda pay alıyorsa “ücretli vekâlet”, herhangi bir oranda pay almıyorsa da “ücretsiz vekâlet” söz konusudur. Bu modelde şirketin alacağı vekâlet ücreti dönem başlarında belirlenir. Genel yönetim giderleri ise şirketin vekâlet ücretinden karşılanır ve bu ücretin yetmediği durumlarda şirket sahipleri bu eksiği kendileri karşılar. Giderlerin alınan ücretten düşülmesi ve varsa yatırım gelirlerinden şirketin payının eklenmesi sonucu şirketin kazancı ortaya çıkmaktadır. Havuzda kalan miktar ise poliçe sahiplerine ait olmaktadır ve şirket herhangi bir pay alamaz.

c) Hibrit Model

Hibrit model adından da anlaşılacağı üzere mudarebe ve vekâlet modellerinin bazı özelliklerini içinde barındıran bir modeldir. Bu model şu anda dünyada en fazla kullanılan modeldir. Esnek yapısı ve birçok sözleşmede farklı şekillerde uygulanması nedeniyle çok yaygındır. Hibrit Model’de teknik şu şekildedir. Yatırım işlemleri için mudarebe usulü belirlenirken sigortacılık işlemleri için ise vekâlet usulü uygulanmaktadır. Ayrıca saf Hibrit Modeli’nde şirket yatırım gelirlerinden herhangi bir pay alamaz (Yıldırım, 2014: 52).

d) Vekalet Vakıf Modeli

En az tercih edilen dördüncü ve son modelimizde ise sigorta şirketi herhangi bir bağış oluşumu ya da vakıf kurar. Katılımcılar, kurulan vakıfta oluşturulan fona katkıda bulunmaktadır. Diğer usul ve işleyiş kuralları ise vekâlet modelindeki aynısıdır. Bu tür genellikle Pakistan’da uygulanmaktadır (Neova, 2020: 1). Ayrıca bu modelde diğerlerinden farklı olarak tüm masraflar, fon yatırım ve yönetim giderleri katılımcılar tarafından ödenir. İki taraf arasında herhangi bir mudarebe sözleşmesi yapılmaz. Bu yüzden fondan elde edilen kâr ya da zarar şirketi etkilemez (Demirci, 2019: 25-39).

2.4. Londra Finans Merkezi’ndeki İslami Finans Çalışmaları İle Astana Ve Malezya Gibi Gelişmekte Olan Finans Merkezlerinin Karşılaştırılması

2.4.1. Londra Finans Merkezi

Londra sadece Birleşik Krallık’ın değil aynı zamanda dünyanın da finans başkenti olarak bilinen bir merkezdir. Ayrıca Londra’da 15 binin üzerinde finans kuruluşu

faaliyettedir. Londra Finans Merkezi Başkanı Lord Andrew Parmley Anadolu Ajansı'na verdiği bir röportajda hem ülkesindeki İslami finansın gelişimi üzerinde durmuş hem de Türkiye'nin bu deneyimden istifade edebileceğini belirtmiştir. Londra'nın İslami finans konusunda Avrupa'nın en gelişmiş ve en fazla işlem hacmine sahip bir merkez olduğu bilinmektedir. Keza Londra'da İslami finans ile ilgili yatırım enstrümanları hizmeti veren yaklaşık 20 banka ve bu alanda MBA programları gibi eğitimleri sunan 70 üniversitenin olduğu da bilinmektedir (Kurtaran, 2017: 2). Bunda hem Anglo sakson hukuk sisteminin uygulanması hem de bir ada ülkesi olmasının da payı vardır. Londra'yı bir finans başkenti yapan diğer etkenler ise şu şekilde sıralanabilir (Londra Uluslararası Finans Merkezi, 2020):

- İngiltere G7 sanayileşmiş ülkeleri baz alındığında en düşük kurumlar vergisi oranına sahiptir.
- Londra'da istihdam edilen nüfus, İngiltere'deki toplam istihdamın %15'ini oluşturmaktadır, Londra'daki istihdam edilenlerin yine %30'u ise yine finans sektöründe çalışmaktadır.
- İngiltere sıkı hukuki kurallara sahiptir. Buna göre, yatırımcılar, genel müdürler ve borsacılar kendi alanları ile ilgili rapor vermek zorundadır. Bu kuralı İngiltere dışında ise İsveç, Almanya, Hong Kong, Almanya ve ABD'de görmekteyiz.
- Dünya deniz sigortalarının %24'ü Londra'da yapılmaktadır.
- Londra uluslararası taşıma, kıtalararası sigorta, reasürans ve İslami finans gibi gelişen alanlarda da birikime sahiptir.

2.4.1.1. Londra Finans Merkezi'nde İslami Finans

İngiltere dünyada İslami finansla önem veren ilk ülkelerden biridir. Yine İngiltere 2014 yılında ilk defa devlet sukuku basan İslam dünyası dışında bir ülke olmuştur. Aynı yıl ihraç ettiği 200 milyon sterlin tutarındaki icara sukuku ile piyasaya giren ilk batı ülkesi de İngiltere olmuştur (Özdemir, 2016: 5-10). Bu yönden Londra İslami Finans için dünyanın en önemli merkezlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca sukuk ihraçları Londra Finans Merkezi üzerinden Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki bazı kamu yatırımlarını da fonlayarak çeşitli sermaye finansmanlarını da geliştirmiştir. Ayrıca İngiltere İslami finansdaki payını daha da büyütme amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmakta ve teşvikler vermektedir. Bu girişimlerin başında özellikle sukuk ihraçlarında uygulanmak üzere getirilen bir vergi indirimi vardır (Karagöl, Koç, & Kızılkaya, 2017: 32). Sukuk ve diğer İslami finans ürünlerine getirilen vergi

indirimleri sadece bu konuda atılan ilk adımdır. Bu adımları sadece İslami finans alanında uzmanlaşan hukuk firmaları ve yine İslami fetva kurullarının oluşturulması da takip etmiştir. Öyle ki bu kurulların sayısı çok kısa sürede 20'yi aşmıştır. İngiltere şu an itibariyle İslami finans alanında zengin yatırım enstrümanı, kitlesel fonlama, melek yatırımcılık ağı, risk yönetimi, varlık yönetimi ve sigorta gibi alanlarda hizmet verebilecek altyapı ve kurumlara sahiptir (TheCityUK, 2015).

Gerek Türkiye'deki gerekse de dünyadaki birçok katılım bankası Londra Metal Borsası üzerinden fon kullanım yöntemini tercih etmektedirler. Bu ise emtia murabahası denilen yöntem ile yapılmaktadır (Kazancı, 2018: 17-47). Londra Metal Borsası gibi ülkemizde de İstanbul Metal Borsası'nın faaliyete geçmesi fon kullanım yöntemlerinin çeşitlenmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Böylece katılım bankaları kredi yapılandırmalarını yurtiçinde gerçekleştirebileceklerdir (Kartal, 2018: 12-13). Londra Metal Borsası üzerinden yapılan işlemlerden Londra Finans Merkezi çok büyük miktarlarda komisyon almaktadır. Bu ise ülkemizdeki katılım bankaları için önemli bir gider kalemi teşkil etmektedir.

Londra Metal Borsası'nda hemen her türlü piyasadaki yatırımcı ve katılımcı bir araya gelmekte, ayrıca anlık olarak birçok farklı alıcı ve satıcının hazır olduğu, dolayısıyla 24 saat çalışan çok sıkı kurallara tabi bir pazardır (Kazancı, 2018: 28). Her türlü emtia bu piyasada alınıp satılabilmektedir.

Ayrıca fihri açıdan altın ve gümüş dışındaki tüm emtialar da kullanılabilir. Altın ve gümüşün tercih edilmesinin nedeni ise hem daha değerli olması hem de işlem tutarı olarak murabaha işlemlerinde daha fazla talep edilmesidir (A.g.e).

2.4.2. Astana

Astana şehri yukarıda değinilen dünya finans merkezleri sıralamasında dünyada 51.sıradadır (Z/ Yen Home, 2019: 42). Bu gelişme Kazakistan'ın bölgede yükselen bir güç olduğunu göstermektedir. Kazakistan devleti de bu fırsatı değerlendirmiş ve ekonomik gelişmeler ışığında Kazakistan Uluslararası Finans Merkezi Temmuz 2018'de faaliyete geçmiştir. Orta Asya'nın finans merkezi olarak nitelenen bu merkezde Çinli İpek Yolu Fonu'nun da yatırımları olduğu bilinmektedir. Buradan da sermaye hareketlerinin yine Asya Bölgesi'nde yoğunlaştığını görmekteyiz. Kazakistan, bölgedeki İslami finansın gelişmesi için cazip bir platform oluşturmaya çalışmaktadır. Astana Uluslararası Finans Merkezi yatırımcılara özel bir altyapı, yasal

bir vergi rejimi ve ayrıca mesleki gelişim fırsatları sunarak, Orta Asya ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri için de bölgesel bir İslami finans merkezi olmayı planlamaktadır (Astana Uluslararası Finans Merkezi, 2020). Asya Kalkınma Bankası (ADB) ile yakın bir şekilde çalışan AIFC, İslami finans ve bankacılık, ihtiyatlı ve İslami sermaye piyasası için uygun bir yasal ve düzenleyici ortam oluşturmaya çalışmaktadır. İslami finans mevzuatının daha da geliştirilmesi için, AIFC temsilcileri, İslami Finansal Hizmetler Kurulu Teknik Komitesi'ne (IFSB) ve IFSB standartlarının geliştirilmesine yönelik çalışma gruplarına katılmışlardır. İslam Kalkınma Bankası'nın teknik desteğiyle, AIFC Kazakistan'da İslami finansın gelişiminin bir Master Planı (Yol Haritası) üzerinde çalışılmaktadır.

İslami finans ile birlikte, finans teknolojileri (FINTECH) ve yeşil finans da yeni tematik finans alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu alanlar Astana Finans Merkezi'nin internet sitesinde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Aşağıda ise bu alanları sadece konu başlığı olarak sıralayacağız:

1. İslami Finans
2. Finans Teknolojileri (FINTECH)
3. Yeşil Finans
4. Özel Bankacılık
5. Sermaye Piyasaları
6. Varlık Yönetimi

AIFC'yi bölgesel bir finans merkezi olarak tanıtmak için, İslam Finansmanı Danışma Konseyi ve AIFC kapsamında Merkez Şariat Danışma Kurulu kurulmuştur. Üyeleri, İslami finans alanında en iyi uluslararası uzmanlardan oluşturulmaya çalışılmışlardır. AIFC İslami finans için tam teşekküllü bir pazar oluşturuyor. Ayrıca burada çıkarılacak İslami menkul kıymetlerin şartlarını oluşturmuşlar. Kurumsal ve egemen İslami menkul kıymetlerin (sukuk) verilmesi planlanmaktadır. AIFC, İslami finans alanında faaliyet gösteren ilk şirketleri, İslami Bankası, Vakıf Fonu Yatırım Fonu, İslami Fintech organizasyonları ile yasal ve danışmanlık şirketleri dâhil tescil ettirerek bu konuda önemli adımlar atmıştır (Astana Uluslararası Finans Merkezi, 2020).

2.4.3. Malezya

Malezya'da ilk İslami finans çalışmaları 1960'lı yıllara dayanır. İlk kurulan birlik 1963 yılında kurulan, aynı zamanda bir İslami finans organizasyonu da olan Hac Tasarruf

Birliĝidir. Bu birlik ise 1969 yılında Hac Yönetim ve Finansman Kurulu'na dönuşmüştür (Çekin, 2018: 31). Bu birliĝin temel kuruluş amacı ise Mekke'ye hacca gidenlerin tasarruflarını toplama ve değerlendirmedir. Bu Hac Tasarruf Birliĝi de İslam hukukuna uygun faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca günümüzde de halen aktif olarak faaliyette bulunmaya devam etmektedir. Bu kuruluş gayrimüslimlere ve Malezya dışındaki insanlara hitap etmemiştir. Bu nedenle daha dar bir alanda sınırlı etkisi olmuştur (Sürücü, 2018: 58). Bu kuruluş ile başlayan İslami finans kuruluşlarının faaliyete geçmesinin en önemli nedenlerinden biri de toplum içinde farklı etnik kimlik ve gruplar arasındaki gelir dağılımı adaletsizliĝidir (Gedikli & Erdoğan, 2019: 255). Özellikle Malaylar ve Malay olmayanlar arasındaki gelir dağılımı adaletsizliĝinin kalkınmanın önündeki engel olduğu fark edilmiştir (Sürücü, 2018: 60). Bir diĝer İslami finans kuruluşları ise İslami finansal kooperatiflerdir. Bu kooperatifler Malezya Kooperatif Komisyonu'nun gözetimi altında faaliyet göstermektedirler. Ayrıca İslami finans yöntemlerini kullanarak belli bir gruba mensup üyenin tasarruflarını başka bir gruba finansman olarak da kullandırmaktadırlar (Çekin, 2018: 32). Şu an itibariyle Malezya'da faaliyet gösteren 35 İslami finansal kooperatifin sadece iki tanesi İslami banka statüsündedir. Bu yüzden Malezya'da İslami bankacılık sektörünün henüz yeterince gelişmediğini söylemek yanlış olmaz. Günümüzde var olan finans sistemi içerisinde İslami finansın yeri 2014'de %14 olarak tespit edilmiştir (Gedikli & Erdoğan, 2019: 285).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTANBUL FİNANS MERKEZİ PROJESİ'NİN TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANSA KATKISI

3.1. İstanbul Finans Merkezi'nin Ortaya Çıkışı Ve Önemi

İstanbul tarihin ilk çağlarından beri bir ticaret ve liman kentiydi. Bunda Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlamasının yanı sıra Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına başkentlik yapmasının da payı vardır.

Özellikle Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethetmesi ile beraber o güne kadar birçok yağma ve yangın neticesinde yıkılan ve harap olan şehri yeniden imar faaliyetleri başlamıştır. Bunlardan ilki, Fatih tarafından yaptırılan Kapalıçarşı olmuştur. 1461 yılında yapılan bu çarşı dünyanın ilk alışveriş merkezi olma özelliğini bugün de korumaktadır.

Kurulan bu çarşı aynı zamanda insan hayatında önemli bir yer tutan ticari merkez olma vasfının yanı sıra şehrin toplanma ve dağılma mekânlarından olmuştur. "15. yy. ortalarından 18. yy. sonlarına kadar ticaret alanında verdiği hizmetlerin yanı sıra, kıymetli maden takas ve saklama konusunda sunduğu hizmetler ile de, bankacılığın henüz olgunlaşmadığı ve yaygın olmadığı dönemlerde, bir finans merkezi olarak önemli bir rol üstlenmiştir. Emtia ve kıymetli maden ticaretinde önemli bir hacme sahip olan Kapalıçarşı, Venedik ile birlikte yaklaşık 400 yıl boyunca eski dünyanın en önemli merkezleri olarak görev yapmaya devam etmişlerdir" (Çoban, 2012: 43). Bu bağlamda finans merkezi olmak için iyi niteliklere ve ticari hacme sahip olan İstanbul için, uluslararası finans merkezi olması çabaları içine girilmiştir.

İstanbul'un finans merkezi olarak ilk defa Uluslararası Finans Merkezi olma projesi ilk kez Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan ve 2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planı'nda belirtilmiştir. Bu proje hedefi aynı planın 546 numaralı hedefinde aynen şu şekilde belirtilmiştir: " İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması sağlanacaktır." (Devlet Planlama Teşkilatı , 2006).

Uluslararası finans merkezi hedefine ilişkin bu rapor çok önemli bir vizyonu ortaya koymaktadır. Çünkü 2006 yılında bu hedefin koyulması kamu için yol gösterici özel sektör yatırımları için de hızlandırıcı bir etki yapmaktadır.

3.1.1. İstanbul Finans Merkezi (İFM) Stratejisi Ve Eylem Planı

Ekim 2009 tarihinde yayınlanan 27364 sayılı Resmi Gazete' de İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi Ve Eylem Planı yayınlanmıştır. Bu planda İstanbul'un sürekli değişen ve gelişen dünyayı yakalayacak bir finans merkezi olması için şu hedef konulmuştur:

Türkiye; genç ve dinamik nüfusu, nitelikli işgücü, jeopolitik avantajları, hızlı büyüyen ve gelişen ekonomisi, kültürel ve tarihsel birikimi, gelişmiş piyasaları, finansal ürün, hizmet ve uygulama çeşitliliği, finans sektöründeki güçlü düzenleme çerçevesi ile dünyanın önemli ve sayılı finans merkezleri arasındaki yerini yakın vadede alacaktır.

Bu planda İstanbul' un ilk etapta bölgesel bir finans merkezi olması uzun vadeli hedef olarak da küresel bir finans merkezi olma vizyonu ortaya konulmuştur (Devlet Planlama Teşkilatı, 2009).

Bu plan 71 alt maddelik eylem planı ve 23 öncelikten oluşmaktadır. Tek tek 71 alt madde açıklanmayacak, onun yerine öne çıkan 5 öncelik aşağıda belirtilerek bu planın ana hatları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Öncelikler şu şekildedir:

- Öncelikli olarak İstanbul'da piyasa şartlarına uygun ve rekabet ortamını sağlayabilecek donanımda, gerekli bilgiye sahip uluslararası bir tahkim merkezinin oluşturulması sağlanacaktır.
- Yeni finansal enstrümanların geliştirilmesi için gerekli araştırma geliştirme (ARGE) faaliyetleri yapılacaktır. Bu ARGE çalışmaları İstanbul'un bir finans merkezi olarak olumlu yönlerini ortaya konulacak çalışmalar ile de desteklenecektir.
- Milli teknoloji hamlesi ile birlikte özellikle siber güvenlik alanında daha güvenli, kaliteli ve hızlı haberleşme sağlanacak. Bununla birlikte iletişim maliyetleri de önemli oranda düşecektir.
- Finansal kurumlar, vatandaşlar ve yatırımcılar için öngörülebilir ve riskleri azaltıcı altyapı sağlanacaktır. Ayrıca finansal alanda faaliyette bulunan her kurumda azami düzeyde uzmanlaşma da teşvik edilecektir.
- Faaliyette bulunan borsalar çok daha esnek bir yapıya kavuşturulacak, serbest piyasa şartlarına uygun yasal altyapı için gerekli hukuku düzenlemeler yapılacaktır. Buna ek

olarak borsalar genel kamu idaresinden bağımsız, tıpkı bankalar gibi anonim şirket haline getirilecektir.

3.1.2. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda İFM

Dokuzuncu Kalkınma Planı 2006 yılında hazırlanmıştır. 2007-2013 yıllarını kapsar. Etkin bir kamu yönetimi, dezavantajlı bölgelerin gelişimi, piyasa şartlarına uygun rekabet ortamı, beşeri sermaye ve verimli istihdam gibi 5 farklı alanda hedefler belirlenmiştir. Ayrıca bu hedefler 738 maddede özetlenmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda belirtilen ana hedef ise “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış ve bir Türkiye vizyonu ile hazırlanacaktır şeklinde ifade edilmiştir” (Devlet Planlama Teşkilatı , 2006).

Bu vizyona ulaşılırken öne çıkan ilkeler ise şunlar olacaktır.

- İnsanı merkeze alan bir yönetim anlayışı esastır.
- Proaktif bir piyasa, verimli bir kamu yönetimi ve katılımcı bir sivil toplum esas alınarak daha kapsayıcı kurumların oluşturulması esas olacaktır.
- Kamu hizmetlerinin sunumunda özellikle AB'nin önemle üzerinde durduğu verimlilik artışı, çoklu birçok paydaşın katılımcı olması ile birlikte şeffaflık ve hesap verilebilirlik esas alınacaktır.

Yukarıda sayılan ilkelere ek olarak bazı gelişme eksenleri de ortaya konulmuştur. Bunlar ekonominin ve finans piyasalarının derinliğini arttırması bakımından da İstanbul Finans Merkezi ile ilgili önemli eksenlerdir.

Bu gelişmişlik göstergeleri ise şunlardır:

- ✓ Dünya ile rekabet edebilme kapasitesine ulaşabilmek
- ✓ İstihdam imkânlarının geliştirilmesi
- ✓ İnsani Gelişme ile birlikte imkânların eşit paylaşılması
- ✓ Coğrafi olarak dezavantajlı bölgelerin de geliştirilmesi
- ✓ Özellikle daha etkin ve ulaşılabilir kamu hizmetlerinin sunulması

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın 546. maddesi İstanbul Finans Merkezi ile ilgilidir.

“İstanbul'un uluslararası finans merkezi olması sağlanacaktır.”

Bu tek satırlık ifade o yıllarda önemli bir vizyonu ortaya koymasından dolayı büyük önem arz etmektedir. Çünkü o zamana kadar daha önceki 8 kalkınma planında buna benzer uluslararası bir hedef görememekteyiz. Dolayısıyla o yıllardan itibaren gerek rekabet gücünün gerekse de altyapının bu vizyon doğrultusunda hazırlanması İstanbul Finans Merkezi'nin faaliyete geçmesi için büyük önem taşımaktadır.

3.1.3. Onuncu Kalkınma Planı'nda İFM

Onuncu Kalkınma Planı 2008 Dünya Ekonomik Krizi'nin hemen birkaç yıl ardından 2013 yılında hazırlanmıştır. 2014-2018 dönemini kapsar. Ayrıca bu plan Türkiye'nin kalkınma ve gelişme hızını arttırması amacıyla 2011 yılında kurulan Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanması bakımından da stratejik bir öneme sahiptir. Bu planda İstanbul Finans Merkezi Projesi öncelikli dönüşüm programları kapsamına alınmıştır. Bu 25 dönüşüm programı ise sağlık, turizm ve enerji başta olmak üzere stratejik önemi sahip olan alanlarda belli hedefler içermektedir. Toplam 1031 madde içermektedir. Burada İstanbul Finans Merkezi Projesi ile ilgili maddenin 509. ve 510. madde olduğunu görmekteyiz. Bu maddelerde İFM vizyonu bir önceki kalkınma planında tek satır ifade ile belirtilirken burada bir gelişme olarak İstanbul'un dünya finans merkezleri arasında daha önceki yeri ve bu süre zarfındaki kayda değer gelişmesi de açıkça belirtilmiştir.

509. madde:

İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilmesi hedefi doğrultusunda İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmış ve 2009 yılı Ekim ayında yürürlüğe konmuştur. Gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde İstanbul, Küresel Finans Merkezleri Endeksine ilk kez 2009 yılında 72'nci sıradan girmiş ve 2012 yılında 56'ncı sıraya yükselmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

510. madde ise şu şekildedir:

Plan döneminde mali piyasaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında İstanbul'un uluslararası bir finans merkezi haline getirilmesi amacına yönelik önemli gelişmeler sağlanmıştır. Bununla birlikte halen mali piyasalarda derinliğin ve hizmet çeşitliliğinin daha da artırılması ihtiyacı devam etmektedir (A.g.e).

Onuncu Kalkınma Planı dönemine ilişkin nihai hedef ise İstanbul'un küresel finans merkezleri endeksi sıralamasında ilk 25 içerisinde yer alması olarak açıkça dile getirilmiştir.

Yukarıda ifade edilen 25 dönüşüm programının "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı" başlığı altında daha öncekilerden farklı olarak bazı hukuki alanlarda düzenlemeleri içermektedir. " Hukuki Altyapının Geliştirilmesi" başlığı altında şu düzenlemelerden bahsedilmektedir.

- Bağımsız bir tahkim merkezini İstanbul'da oluşturmak
- Özellikle finans alanında uzmanlaşmış mahkemelerin faaliyete geçmesi
- Yapılacak olan bütün mevzuat çalışmalarında İstanbul Finans Merkezi'nin gelişimine katkı sağlayacak düzenlemelerin hayata geçirilmesi

Dokuzuncu Kalkınma Planı ile Karşılaştırıldığı zaman Onuncu Kalkınma Planı'ndaki bu gelişmeler İFM Projesi hedeflerinin artık daha somut hale geldiğini göstermektedir.

3.1.4. On Birinci Kalkınma Planı'nda İFM

Ülkemiz 2018 yılında yeni bir yönetim sistemine geçmiştir. Daha güçlü yasama, yürütme ve yargı gibi yönetim erklerini içeren ve sert kuvvetler ayrımı sistemine dayanan başkanlık sistemine geçilmiştir. Bu kapsamda cumhurbaşkanlığı bünyesinde çeşitli ofisler, politika kurulları ve başkanlıklar oluşturulmuştur. On Birinci Kalkınma Planı da bu başkanlıklardan biri olan Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından Temmuz 2019 yılında hazırlanmıştır. Ve 2019-2023 yıllarını kapsar. Ayrıca On birinci Kalkınma Planı Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ilk kalkınma planı olması bakımından da stratejik bir öneme sahiptir. Çünkü bu yeni yönetim sisteminde daha güçlü bir yürütme olacağı öngörülmüştür. Yani sorunları daha hızlı çözen ve daha hızlı bir şekilde yürütme erkinin bürokrasiye takılmadan idari fonksiyon görevini yerine getireceği planlanmıştır.

On Birinci Kalkınma Planı ile birlikte İstanbul Finans Merkezi Projesi üçüncü defa kalkınma planlarında yer almıştır. Ayrıca bu kalkınma planı daha kapsamlı hazırlanmıştır ve 845 maddeden oluşur. İstanbul Finans Merkezi'ni destekleyecek ve mali piyasaların derinleşmesine yönelik aynı zamanda yabancı yatırımcıları da ülkemize çekebilecek kapsamlı bir plan öngörülmüştür. Güvenilir finansal kurumların varlığı, farklı nitelikte finansal araçların olması, geniş bir yatırımcı ağı ve kurumsal güçlü yapılar bu planda bahsedilen mali piyasalara yönelik başlıca amaçlardır.

Ayrıca daha önceki planlardan farklı olarak bir başka kurumun kurulması da bu plan kapsamında hedeflenmiştir. İstanbul'a bir finans ve teknoloji üssü kurulması hedefi açıkça ortaya konmuştur böylece. Bunda finansal ödeme sistemlerinin ve adına fintech dediğimiz finans ve teknoloji kelimesinin birleştirilmesi ile oluşan finans teknolojileri sektörünün ülkemizde son yıllarda gelişmesinin payı da yadsınamaz bir gerçektir.

Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü (OECD)' nün 2020 Ocak ayında yayınlanan "Varlıkların Belirlenmesi ve Finansal Piyasalar İçin Olası Etkileri" raporunda ilk defa bir fintech şirketinin blockchain (blok zincir) teknolojisi üzerinden bir tahvil ihraç ettiği belirtilmektedir. Ayrıca blok zincir tabanlı teknolojinin daha da gelişeceği ve finansal piyasaları derinleştireceği kaydedilmektedir (OECD, 2020: 50).

3.2. İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Türkiye'de İslami Finansa Katkısı

Katılım bankacılığı ya da bir diğer deyişle İslami finans son yıllarda ülkemizde büyük bir sıçrama yapmıştır. Gerek kamunun desteği gerek insanların artık katılım bankacılığını eskisinden daha iyi tanımaları nedeniyle bu gelişme meydana gelmiştir. Son yıllarda kamunun desteklerine baktığımız zaman ise çiftçiye kredi sağlamak üzere 1863 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan Ziraat Bankası'ndan bağımsız olarak yeni bir tüzel kişilik doğduğunu görmekteyiz (Ziraat Bankası, 2020).

Özel finans kurumları olarak faaliyetlerine devam eden bu kuruluşlar 2005 yılında yürürlüğe giren yeni 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile Katılım Bankası statüsüne kavuşmuştur. O tarihten günümüze kadar da bu statüde faaliyette bulunmaya devam etmişlerdir.

2015 yılında ise Ziraat Bankası'ndan ayrı yeni bir katılım bankası faaliyete geçmiştir. Bu banka yeni bir katılım bankası olarak kurulan Ziraat Katılım Bankası'dır. Bununla birlikte hem faiz hassasiyeti olan Anadolu insanımız katılım bankacılığını tanıyacak hem de yıllardan beri Ziraat Bankası ile çalışan vatandaşımız yabancılık çekmeyecektir. Ardından yine vakıf kültürümüzün bir başka adını yaşatan bankamız olan Vakıf Katılım Bankası 2016 yılında faaliyete geçmiştir. Son olarak geçtiğimiz 2019 yılında Emlak Katılım Bankası faaliyete geçmiştir. Bu yeni kamu katılım bankalarının sektöre girişi ile birlikte hem İslami bankacılığa ilişkin umutlar yeşermiş, hem de Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin koyduğu 2023 hedefi olan yüzde 15'lik pazar payı hedefine bir adım daha yaklaşmıştır.

Yukarıda birinci bölümde Z/ Yen araştırma firmasının her yıl iki defa dünya küresel finans merkezleri ile ilgili sıralamasında ilk on şehir ve finans merkezi gösterilmişti. Aynı firmanın açıkladığı raporda İstanbul Finans Merkezi'nin geçtiğimiz yıl yayınlanan iki raporunda sırası ise şu şekilde gösterilmiştir (Z/ Yen Home, 2019: 33).

Tablo 3.2 : İstanbul Finans Merkezi'nin sıralaması

Eylül 2019 Sıralaması		Mart 2019 Sıralaması				
Merkez	Sıra	Reyting Puanı	Sıra	Reyting Puanı	Sıralamadaki değişim	Bir önceki endekse göre reyting puanı
Münih	52	645	43	641	9 ↓	4 ↑
İstanbul	53	641	59	620	6 ↑	21 ↑
Viyana	54	640	44	640	10 ↓	0
Lizbon	55	639	60	619	5 ↑	20 ↑

Tablo 3.2'ye göre son yayınlanan raporda, İstanbul aynı yılın mart ayı ile karşılaştırılan bu raporda bir önceki rapora göre altı basamak birden yükselerek 641 puan ile 53. sıraya yerleşmiştir.

Bu konuya ilişkin Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB) Başkanı Erhan Topaç, "Küresel Finans Merkezleri Endeksi'ne göre, İstanbul'un 2018 yılına göre 9 sıra öne çıkarak 59'uncu sıraya yükselmesini memnuniyetle karşılıyoruz" dedi T24 (2019, 11 Mart). İstanbul Küresel finans Merkezleri sıralamasında 9 basamak birden yükseldi.

Bir sonraki Eylül 2019 tarihli rapora ilişkin olarak da Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi'nden bu konu ile ilgili şu açıklamada bulunmak suretiyle konunun ne kadar önemli olduğu bir kez daha vurgulanmıştır:

İstanbul Finans Merkezine ilişkin yakın tarihli ön önemli gelişme 2016 yılında Türk Hava Yolları, Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (ÇAYKUR), Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) ve Borsa İstanbul (BİST) başta olmak üzere birçok kamu kurum ve kuruluşunu bünyesinde barındırın Türkiye Varlık Fonu (TVF)'nin İstanbul Finans Merkezi'ne ortak olmasını görmekteyiz. Bu konuya ilişkin olarak TVF Genel Müdürü Zafer Sönmez şu açıklamada bulunmuştur:

TVF olarak 1,3 milyon metrekarelik kullanılabilir alanı olan İstanbul Finans Merkezi projesinin yaklaşık 465 bin metrekarelik kısmını proje, hafriyat, arsa bedelleri ve bugüne kadar tamamlanan inşaat maliyetleri dâhil olmak üzere 1,67 milyar TL karşılığında devralacağız (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Türkiye Varlık Fonu'nun İstanbul Finans Merkezi'ne ortak olması bu konuda yapılan çalışmaları da hızlandırmış ayrıca yatırımcı iştahını da kabartmıştır.

Cushman & Wakefield araştırma şirketi tarafından hazırlanan "Türkiye Pazar Analizleri 2019 Yıl Sonu Raporu" 2020 yılının şubat ayında açıklanmıştır. Bu raporda geçtiğimiz yılda yeni ofis sektöründe yaşanan en önemli gelişmenin; Türkiye Varlık Fonu'nun İFM'ye yatırımcı olarak katılması, ayrıca 1,67 milyar lira yatırım yapılması neticesinde de bu yatırım faaliyetinin sektörün gelişimin büyük ivme kazanacağı aktarılmıştır (Dünya, 2020: 2). Aynı raporda yabancı yatırımcının İstanbul'u ulaşım ve depoda merkez üs yapacağı da vurgulanmıştır. Burada yeni açılan İstanbul Havalimanı'nın havacılıkta bir Hub olma hedefinin de payı olduğu gözden kaçmamalıdır.

İslami finansın ya da katılım bankacılığının son yıllarda gelişme trendine yukarıda değinilmişti. Buna ek olarak ülkemizdeki İslami varlıkların da artmaya başladığı katılım bankacılığı özelinde TKBB tarafından açıklanmıştır. Dünya'da en bilinen kredi derecelendirme kuruluşlarından Moody's de bu yönde bir rapor hazırlamıştır (Moody's, 2020: 5). Moodys' in yatırımcı hizmetlerinin bu raporuna göre Türk İslami bankacılık sektörünün gelecek on yıl içinde varlıklarını ikiye katlamaya hazır olduğu belirtilmiştir. Sektörün henüz küçük olduğu o yüzden de büyüme için bolca alan

olduğu da ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki İslami bankacılığın Eylül 2019 itibarıyla payının yüzde 5,8 olduğu bu oranın Malezya'da yüzde 33, Orta Doğu ülkelerinde ise yüzde 15-77 arasında olduğu da belirtilmiştir (A.g.e). İslami bankacılığın yeni gelişmekte olan düzenleme gözetim faaliyetlerinden en yüksek fayda sağlayan sektör olduğu da belirtmekle birlikte BİST bünyesinde 2018 yılının ağustos ayında izin verilen İslami tahvil ve sukuk işlemlerinin de Türkiye'nin İslami sermaye piyasasının derinleşmesine katkı sağladığı da vurgulanmıştır.

3.3. Sukuk

3.3.1. Sukukun Tanımı

Sukuk Arapçadaki sakk kelimesinin çoğuludur. Sak ise sertifika ya da vesika gibi anlamlara gelmektedir. Ayrıca sukuka kira sertifikası da denmektedir. Latince ise çek anlamına gelen "sukuk" orta çağda Müslüman ticaret adamları tarafından alışveriş ya da diğer ticari işlemlerden kaynaklanan mali yükümlülükleri gösteren bir belge olarak kullanılmıştır (Büyükakın & Önyılmaz, 2012: 1-16).

Günümüzde ise, bu yapıdan biraz daha farklılaşmış ve söz konusu varlığın değeri oranında belirlenen belli sertifikalar ile varlığın sahipliği daha geniş bir yatırımcı kitlesine geçmiştir. Ayrıca bu yöntem yeni bir menkul kıymetleştirme mekanizması olarak da bilinmektedir (Tok, 2009: 42). Sukuk ayrıca "bir ayn (mal), menfaat, hizmet, belirli bir proje ve/veya yatırımın varlığı üzerinde eşit değerdeki hisseleri temsil eden mali vesikalar" şeklinde de tanımlanmaktadır (Durmuş, 2010: 143).

AAOIFI (İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)'nin standartları sukukta da uygulanmaktadır. AAOIFI'nin tanımında ise sukuk şu şekilde ifade edilmiştir: "İhraç edildikten sonra eşit değerleri temsil eden; ihraçtan elde edilen tutarların önceden belirtildiği şekilde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre ise duran varlıklar ya da benzerleri üzerindeki haklar ve payların (intifa-kullanım hakkı dâhil) temsil edildiği bir proje veya özel bir yatırım faaliyetine ortaklık hakkı veren sertifika" (Küçükçolak, 2008: 27).

3.3.2. Sukuk İle İlgili Türkiye'deki Mevzuatın Gelişimi

Sukuk ile ilgili ülkemizde yasal düzenlemeler ise son on yılda yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında ilk tebliğin bundan on sene önce 1 Nisan 2010 tarihinde Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu tebliğde bahsedilen sukuk ise "İcara Sukuk"tur. Tebliğin yayınlanmasının avantajı şu olmuştur.

Türkiye'deki gerekli yeterliliği sağlayabilen finansal kurumların hem yurtiçinde hem de yurtdışında Sukuk ihraç etmesinin önü açılmıştır. Akabinde 2011 yılında yapılan yasal düzenlemelerle bonolardakine benzer bir vergi istisnası da getirilmiştir. Aynı yılın sonunda ilk sukuk ihracını Kuveyt Türk Katılım Bankası yapmıştır. Buna rağmen birçok açıdan yasal düzenlemelerdeki zorluklar devam etmiştir. Ayrıca sukukun yeni bir enstrüman olması ve tanıtımının yeterince yapılmaması da sukuk piyasasının gelişimine engel olmuştur. Bu zorlukları aşmak için devlet hazine eliyle sukuk ihracına başlamıştır. Bu adım sukuk piyasasındaki bilinirliği artırmış ve güven sorunu da büyük oranda ortadan kaldırmıştır (Kuveyt Türk, 2020: 1).

SPK'nın 2013 yılında yayınladığı tebliğe baktığımızda Malezya ya da Suudi Arabistan ekollerinden ziyade Türkiye'ye özgü bir model oluşturma amacı görülmektedir. Bu tebliğde her ne kadar 5 farklı tür kira sertifikası tanımlanmış olsa da sadece bu 5 türün olabileceğine dair bir ifade bulunmamaktadır. Dolayısıyla yeni türlerin geliştirilmesi ve uygulanması konusunda da açık bir kapı bırakılmıştır. (KT Portföy, 2020: 1).

3.3.3. Sukukun Özellikleri ve Önemi

Sukukun kendine has belli başlı özellikleri de bulunmaktadır:

- Sukuk, İslami esaslar dikkate alınarak ihraç edilmiş faizsiz bir finansman bonosudur (İçellioğlu, 2019: 44).
- Faiz, prensip gereği yasak olduğundan sukuk getirileri faizli olmak yerine, kira geliri veya kar payı şeklindedir (Durmuş, 2010: 143).
- Sukuk kolaylıkla ikinci el piyasalarda işlem görebilmektedir.
- Sukuk işlemlerinde, garar içeren işlemlerden uzak durulur (A.g.e).
- Sukuk, sahibinin hak ve yükümlülüklerini belirten senetler olup nama veya hamiline düzenlenerek ihraç edilebilmektedir.
- Sukuk yatırımcıları hissesi oranında kâra ve zarara katılırlar.
- Sukuka dayanak olan ürün, menfaat veya hizmet ortak mülkiyet hissesini temsil etmektedir (A.g.e).
- Sukuk geleneksel tahvillerden farklı olarak faizsiz ve sahiplik hakkı veren menkul kıymet yatırım sertifikalarıdır (Özcan & Elitaş, 2015: 560).

İstanbul Finans Merkezi ile ilgili olarak bugüne kadar yapılan çalışmalarla ilgili bütün paydaşların katıldığı bir panel düzenlendi. Borsa İstanbul'da 14 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleştirilen ve yer aldığım “Birleşme Bütünleşme 2018” temalı bu etkinlikte, İFM'nin koordinasyonunu yürüten kurum olan Kalkınma Bakanlığı'nın yaptığı sunumda, Kalkınma Bakanlığı'nı temsilen etkinliğe katılan Kalkınma Bakanlığı Mali Piyasalar ve İFM Dairesi Planlama Uzmanı Önder DEMİREZEN ise İFM'de İslami finansın önemine yönelik olarak şu açıklamayı yapmıştır:

“ Faizsiz finans kapasitesinin çok altında faaliyet gösteriyor bu yüzden biz İFM’ de faizsiz finansı özel bir önem veriyoruz. Sukuk (kira sertifikası) da bu alanda önemli yatırım araçlarından biri. ”

Buradan da faizsiz finansın ve faizsiz finans yatırım araçlarının İFM'nin en önemli yatırım araçlarından birini teşkil edeceği anlaşılmaktadır.

Aynı etkinlikte konuşan Ziraat Katılım Bankası Genel Müdür Yardımcısı Osman KARAKÜTÜK ise İslami finansı nasıl çeşitlendirebiliriz sorusuna şu cevabı vermiştir:

Faizsiz finansta günümüzde iki ekol olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi Körfez Ekolü ikincisi ise Malezya Ekolü. Sukuk ihracında yine bu iki ekolün önde olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte günümüzde İngiltere'nin de İslami finansı ilgi gösterdiğini görmekteyiz. Keza Norveç gibi ülkelerin de etik değerler açısından İslami finansı yaklaştığını görmekteyiz. Yani sonuç olarak bugün İslami finansın dünyada yükseliş trendinde olduğunu söyleyebiliriz.

KARAKÜTÜK sonra şu şekilde sözlerine devam etmiştir:

Bizim Ziraat Katılım Bankası olarak üzerinde durduğumuz iki göstergemiz var. Bunlardan biri altına dayalı tahvil ve kira sertifikası dediğimiz sukuk bir diğeri ise otomatik Bireysel Emeklilik Sistemi (BES). Dolayısıyla en fazla potansiyel gördüğümüz alan burada sukuk. Çünkü burada ülkemiz ve İslami finansman için çok büyük bir potansiyel görüyoruz.

Sukukun tahvil ve bonodan farkı ise aşağıdaki tabloda ayrıntılı açıklanmıştır.

Tablo 3.3 : Sukuk ve Bono Arasındaki Farklar

Sukuk	Bono
Herhangi bir varlık ya da projeye elde tutulan sukuk oranında katılımıdır, bir borç değildir.	Bono ihraç eden kişinin borcudur.
En az yüzde 51 oranında maddi varlığa dayanır. Ayrıca bu maddi varlık yatırımcıya mülkiyet hakkı da tesis eder.	Herhangi bir teminata bağlanmamıştır. Dolayısıyla alacaklılar direkt olarak borçludan bu borcun ödenmesini isteyebilirler.
Bahse konu projelerde sahiplendirme hakkı ile teminatlandırabilirler. Gelir ve anapara, ihraç edenler tarafından garanti edilemez.	Çoğunlukla teminatsız senetlerdir. Anapara ve gelir ihraç eden tarafından garanti edilir.
İslami finans prensiplerine uygun olarak ihraç edilirler. Dolayısıyla sertifika sahipleri riske payları nispetinde ortak olurlar.	Herhangi bir amaç için ihraç edilebilirler.
Bahse konu riskten ise sertifika sahipleri temel varlıklarının payları oranında etkilenirler. Ayrıca borçlunun performansı da sukuk ödemelerini etkileyebilir.	Herhangi bir dayanak olmadığı için bono sahipleri sadece borçlunun mali durumundan etkilenir.
Yazılı bir sözleşme yapılmak suretiyle sermaye şirketleri ya da tacir niteliğindeki gerçek ve tüzel kişiler oluşturabilirler.	Sadece kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ihraç edebilir.

Kaynak: Tabloyu yazar ders notlarından yardım alarak oluşturmuştur.

3.3.4. Türkiye’de Son 10 Yılda Gerçekleşen Sukuk İhraçlarına İlişkin Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de son on yıl içerisinde sukuk alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmelerden ilki 2010 yılında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından sukuka ilişkin olarak yayınlanan tebliğ olmuştur. Bu tebliğ ile sukuk ihracı ile ilgili belirsizlikler de giderilmiştir. Giderilen belirsizlikler ve sukuk ihraçlarının birçok alanda teşvik edilmesi ile tutarı milyarlarca lirayı bulan sukuk ihraçları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca

Ülkemizdeki sukuk mevzuatının gelişimine yukarıda değinildiği için bu bölümde ihraç edilen sukuk miktarına değinilecektir.

Tablo 3.3: 2010-2020 Yılları Arası Türkiye’den İhraç Edilen Sukuk Tutarları

İHRAÇ EDEN KURUM	İHRAÇ EDİLEN TUTAR
1) KuveytTrk	21 milyar 68 milyon lira
2) Albaraka Türk	12 milyar 367 milyon lira
3) Vakıf Katılım	11 milyar 145 milyon lira
4) Türkiye Finans	10 milyar 967 milyon lira
5) Ziraat Katılım	8 milyar 904 milyon lira
	Toplam: 64 milyar 451 milyon lira

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3.5. Borsa İstanbul (BİST) Bünyesinde Sukuk ile İlgili Gelişmeler

Borsa İstanbul, eski bilinen adıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 1986’da dönemin başbakanı Turgut zal’ın katıldığı bir tören ile işleme açılmıştır. Yıllarca lkemizde yerli ve yabancı yatırımcının tasarrufların değerlendirdiği bir sermaye piyasası aracı olarak yirmi yedi yıl ülkemize hizmet vermiştir. Değişen ve dönüşen dünyada yeni ihtiyaçlar hâsil olmuştur. Böylece daha kapsamlı ve çağın ihtiyaçlarına yönelik bir borsa olması piyasanın beklentisi haline gelmiştir. Bu nedenle BİST 30 Aralık 2012 tarihinde 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile kurulmuş ve aynı gün Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kıymetli Taşlar, Kıymetli Madenler Piyasası, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasaları, Borçlanma Araçları Piyasası ve son olarak Pay Piyasası’nı tek çatı altında toplayan BİST, bu sözleşmeye ilgili bakanın onay vermesinin ardından 3 Nisan 2013 tarihinde faaliyet izni almıştır (Borsa İstanbul, 2020). Ayrıca Borsa İstanbul’un özel hukuk tüzel kişiliği de vardır. Borsa İstanbul’un amaç ve faaliyetleri ise ilgili kanunda şu Şekilde yer almaktadır (A.g.e):

Kanun hükümleri ve ilgili mevzuat çerçevesinde, sermaye piyasası araçlarının kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve Sermaye

Piyasası Kurulunca uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin serbest rekabet şartları altında kolay ve güvenli bir şekilde, şeffaf, etkin rekabetçi, dürüst ve istikrarlı bir ortamda alınıp satılabilmesini sağlamak, bunlara ilişkin alım satım emirlerini sonuçlandıracak şekilde bir araya getirmek veya bu emirlerin bir araya gelmesini kolaylaştırmak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan etmek üzere piyasalar, pazarlar, platformlar ve sistemler ile teşkilatlanmış diğer pazar yerleri oluşturmak, kurmak ve geliştirmek, bunları ve başka borsaları veyahut borsaların piyasalarını yönetmek ve/veya işletmek ve ana sözleşmesinde yazılı olan diğer işlerdir.

BİST de son yıllarda faizsiz finansa destek verecek argümanları desteklemektedir. Bunlardan biri de Taahhütlü İşlemler Piyasası'dır. Bahse konu piyasada işleme konulan sermaye piyasası aracının önceden belirli olması nedeniyle aynı gün veya ileri tarihli valörlü olarak geri alma taahhüdü ile geri satma taahhüdü alım işlemleri yapılmaktadır. Piyasada, devlet tarafından kurulan varlık kiralama şirketleri ve ilgili bakanlıkça kurulan varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen Türk Lirası ödemeli kira sertifikaları ile birlikte Borsa İstanbul Yönetim Kurulu tarafından belirlenen diğer sermaye piyasası araçları da işlem görebilmektedir (A.g.e).

SONUÇ VE ÖNERİLER

İslami finans yöntemleri özellikle 2008 krizinden sonra piyasadaki krizlerden en az etkilenmeleri nedeniyle daha da önem kazanmıştır. Bunun nedeni risk paylaşımı esasına dayalı olarak faaliyette bulunmaları ve her türlü garardan uzak olmalarıdır. Ayrıca İslami finansın hem riski paylaşma ilkesinden hem de tüketimden ziyade üretime yönelik finansman sağlamasından dolayı da İslami finans daha rasyonel ve başarılı sonuçlar vermiştir. Bahsedilen ilkeler İslami finansmanı krizlere karşı daha dayanıklı ve cazip kılmaktadır. Bu dayanıklılıkla birlikte İslami finans yöntemlerinin henüz yeterince bilinmemesi de bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Keza katılım bankaları ve İslami finans kuruluşları da kamu desteğine rağmen toplum tarafından henüz yeterince bilinmemektedir. Piyasa ekonomisinde kurumsallaşma yaşanmış ve uzun vadede verimlilik artışına yol açacak unsurlara gerekli ölçüde önem verilmediği için bu gibi nedenlerle istenilen sermaye birikimi de gerçekleşmemektedir.

İstanbul'un stratejik konumunu diğer finans merkezlerine göre daha cazip kılmak için önümüzdeki dönemde uluslararası ticaret hukukunun ve vergilendirme sisteminin basitleştirilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak Londra Finans Merkezi'nde faaliyette bulunan Londra Metal Borsası'nda kullanılan İslami finans yöntemlerinin ülkemizde de yaygınlaşması için İstanbul Metal Borsası'nın faaliyete geçmesi önerilmektedir.

Ayrıca 2021 yılı itibarıyla hem AB üyesi ülkelerde hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde daha yaygın hale gelen ve literatürde Yeşil Finansman adıyla bilinen çevreci, doğayı koruyan finansman yöntemlerinin ülkemizde yok denecek kadar az olması da önemli bir eksiklik olarak tespit edilmiştir. Avrupa Birliği müktesebatı gereğince de ürünlerin geri dönüştürülmesi ve depozitolu ürünlerin kullanılması konusunda verilen tavsiye kararlarını da göz önünde bulundurursak çevre konusunda ve yeşil finansman konusunda kararlı adımların atılması gerektiği bir kez daha önem kazanmaktadır. Bu konuda yeni yatırım enstrümanların geliştirilmesi ülkemizdeki sermaye piyasalarının derinleştirilmesi için önem arz etmektedir.

Aşağıda ise ulaşılan sonuçlar neticesinde bazı önerilerde bulunulmuştur.

İslami finans ve İslami bankacılık yöntemleri bir alternatif olmaktan ziyade olması gereken, ilk sırada kullanılması gereken ve bir bütün olarak kapsayıcı çözümler üretmek için araştırma geliştirme faaliyetlerinde bulunmalıdır.

İslami finans yatırım araçlarına vergi avantajı getirilmeli ayrıca katılım sigortacılığı (tekafül) sadece ev ve araç sigortası ile sınırlı kalmamakla birlikte diğer her türlü emtianın sigortalanması için yeni sigortacılık enstrümanları geliştirilmelidir. Bunun beraberinde dünyadaki birçok gelişmiş ülkenin son yıllarda önem verdiği yeşil ekonomi ve yeşil finansman konusuna önem verilmelidir. Çevreye duyarlı, sürdürülebilir, insan odaklı, yenilenebilir enerji kullanımını ve sağlıklı yaşamı teşvik eden; sosyal, ekonomik ve çevresel konuların bir politika haline getirilmesi ve kararlılıkla uygulanması gerekmektedir. Çevreden bahsetmişken; İslami finansman yöntemlerinin bankacılık dışında en kolay uygulanabileceği alan tarım sektörüdür. Tarımdaki verimlilik ve sermaye eksikliği problemini çözebilecek Muzaraa (Ziraat Ortaklığı), Muğarese (Ağaç Dikim Ortaklığı), Musakat (Ağaç Sulama Ortaklığı) gibi yöntemler ile İslami finansman yöntemleri daha pratik olarak uygulanmalıdır.

İstanbul Finans Merkezi'nin yönetimi merkezden atanan yöneticiler yerine tıpkı uluslararası ticaretteki free zone (serbest bölge) gibi bir yapı ile belirlenen yönetim ve kurallar ile olmalıdır. Free zone gibi bir yapıdan söz etmişken de finans teknolojileri (FINTECH) alanında çalışmak isteyen gençler için tıpkı teknoparklar gibi bir Teknoloji Üssü kurulması güzel bir girişim olacaktır.

Müslüman olmayan ancak kazancı ve yatırım portföyünün çeşitliliği nedeniyle Londra Finans Merkezi'ndeki İslami fonlara yatırım yapan yatırımcıların da İngiltere dışında yatırım yapabilecekleri bir yatırım ortamı sağlanmalı, çeşitli yabancı yatırımcı teşvikleriyle ülkemize yatırım yapmaları teşvik edilerek doğrudan yabancı sermaye girişinin önü açılmalıdır. Bu doğrultuda, ülkemize yatırım yapma teşvikleri olumlu sonuçlanan yatırımcı portföyünü de göz önüne alarak reklam ve tanıtım çalışmaları yapılarak özellikle faiz hassasiyetine sahip insanların yastık altındaki birikimlerinin sisteme kazandırılması amaçlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ahmet Ertuğrul, O. Z. (1996). *Türk Bankacılığında Etkinlik, Tarihi Gelişim Kantitatif Analiz*. Ankara: Finans Yayınları.
- Astana Uluslararası Finans Merkezi. (2020, Haziran 15). Astana International Finance Center: <https://aifc.kz/> adresinden alındı
- (2020, Haziran 15). <https://aifc.kz/starting-a-business-in-aifc/>:
<https://aifc.kz/starting-a-business-in-aifc/> adresinden alındı
- Asutay, M. (2007). A Political Economy Approach to Islamic Economics: Systemic Understanding For An Alternative Economic System. *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 2007(1): 3-18.
- Atabek, R. (1990). *Sigorta Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Barton, D. (2004). *What Makes A City A Financial Hub*. McKinsey.
- Beyaz Tarih. (2020, Şubat 3). *beyaz Tarih/ Ansiklopedi/ Kapalıçarşı*. Beyaztarih.com: <https://www.beyaztarih.com/ansiklopedi/kapali-carsi> adresinden alındı
- Bilir, A. (2010). Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Borsa İstanbul. (2020, Şubat 7). *borsa istanbul hakkında/ hakkımızda*. borsaistanbul.com: <https://www.borsaistanbul.com/kurumsal/borsa-istanbul-hakkinda/hakkimizda> adresinden alındı
- (2020, Şubat erişim tarihi [7 Şubat 2020]). *borsa istanbul/ ürünler ve piyasalar/ borçlanma araçları piyasası*. Borsa İstanbul: <https://www.borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/piyasalar/borclanma-aracлари-piyasasi/taahhutlu-islemler-pazari> adresinden alındı
- Bostan, İ. (2007). *Preveze Deniz Muharebesi*. İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/preveze-deniz-muharebesi> adresinden alındı
- Bulut, T. (2020, Aralık 2). *Sanayi Gazetesi*. sanayi gazetesi.com: <http://www.sanayigazetesi.com.tr/is-yapma-kolayligi-endeksi-2020-raporu-makale,1726.html> adresinden alındı
- Büyükakın, F., & Önyılmaz, O. (2012). Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk Ve Türkiye Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi*,24 (12): 1-16.
- Celebcioğlu, A. (2017). *Türkiye'de İslami Finansın Tarihi Ve Kullanılan Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, İstanbul.
- Choudhury, M. A. (2007). *Handbook of Islamic Banking* . Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

- Çekin, ö. (2018). *Tasarrufla Dayalı Finansman Sistemi ve İslami Finans İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul, İstanbul, Türkiye/ Marmara Bölgesi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetin, A. E. (2014, Şubat 1). *Finans Merkezi Olmanın Finansal Sisteme Katkısı Ve İstanbul'un Diğer Finans Merkezleri İle Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Çoban, Ü. (2012). *Finans Merkezlerinin Kentsel Mekana Etkisi, Riskler Ve Fırsatlar: İstanbul Finans Merkezi Örneği*. Yüksek lisans tezi. İSTANBUL, İstanbul/ Beşiktaş, Türkiye/ Marmara Bölgesi: Bahçeşehir Üniversitesi.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*. Doktora Tezi . Konya, konya, Türkiye/ İç Anadolu Bölgesi: selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü.
- Demirci, S. (2019). Sigortacılıkta Yeni Bir Yaklaşım: Katılım Sigortacılığı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1): 25-39.
- Devlet Planlama Teşkilatı . (2006). *9.Kalkınma Planı*. Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- (2009). *İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: Devlet Planlama Teşkilatı.
- (2009). *Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi Ve Eylem Planı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Durmuş, A. (2010, Ekim). Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Ve Fıkhi Açından Tahlili. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 16(12): s. 143.
- Dünya*. (2016, Şubat 16). *Dünya Gazetesi*:
<https://www.dunya.com/finans/haberler/negatif-faiz-nedir-neden-uygulanir-haberi-307723> adresinden alındı
- Dünya Gazetesi*. (2020, Şubat 4). *dunya/ varlık fonunun ifm ortaklığı yatırım faaliyetlerini hızlandırdı*. *dunya.com*:
<https://www.dunya.com/ekonomi/varlik-fonunun-ifm-ortakligi-yatirim-faaliyetlerini-hizlandirdi-haberi-461818> adresinden alındı
- Erdal Tanas Karagöl, Y. E. (2017). *İstanbul'n Finans Merkezi Olma Arayışı*. İstanbul: SETA.
- Ergüder, B. (2016). Türkiye'de Finansallaşma Ve Hukuk: İstanbul Tahkim Merkezi'nin Kuruluşu. *Finans Politik Ekonomik Yorumlar*, 53(612): 21-33.
- Ergüven, M. (2019). *Tasarrufla dayalı finans sistemi için islami finans sistemi ilkelerine uygun model önerisi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul, İstanbul: istanbul sabahattin zaim üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü.
- Gedikli, A., & Erdoğan, S. (2019). Malezya'da İslami Finans ve İslami Bankacılık Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *Dergipark*, 2019(2): 251-287.

- Güngör, K. (Temmuz 2017). Faiz Ekonominin Vazgeçilmezi Midir? *Göller Bölgesi Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 5(60): 55-60.
- Hasan Dinçer, S. Y. (2018). İslami Finans. S. Y. Hasan Dinçer içinde, *Finansal İktisat* (s. 562). İstanbul: Orion Kitabevi.
- Hazıroğlu, T. (2006, yaz sayı 20). Katılım Bankacılığı Tarihçesi. *Bereket Dergisi*.
- İçellioğlu, C. Ş. (2019). Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: SP Sukuk Endeksi ve Geleneksel Tahvil Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Dergipark*, 19 (1): 43-62.
- İlim Ve Medeniyet. (2018, Aralık 26). *Bir İslami Finans Enstrümanı Sukuk*. İlim Ve Medeniyet: <https://www.ilimvemedenyet.com/bir-islami-finans-enstrumani-sukuk.html> adresinden alındı
- İslam Kalkınma Bankası. (2020, 01 29). *İslam Kalkınma Bankası*. isdb: <https://www.isdb.org/> adresinden alındı
- İstanbul Tahkim Merkezi. (2020). *İstanbul Tahkim Merkezi*. <https://istac.org.tr/hakkimizda/>: <https://istac.org.tr/hakkimizda/> adresinden alındı
- (2020, Temmuz 7). *İstanbul Tahkim Merkezi*. İstanbul Tahkim Merkezi Arabuluculuk: <https://istac.org.tr/arabuluculuk/> adresinden alındı
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu Kalkınma Planı*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Karahan, H. (2015). *Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü.
- Karayazgan, A. (2008). Tekafül. *Sigorta Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 109.
- (2020, Şubat 2). *Tekafül, islami sigorta*. karayazgan hukuk ve danışmanlık: <http://www.karayazgan.av.tr/makaleler> adresinden alındı
- Kartal, M. T. (2018). Katılım Bankacılığında Kredilerin Yapılandırılması: Metal Borsası Perspektifinden Bir İnceleme. *1.Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi 4(1)*: (s. 12-13). Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Kazancı, F. (2018). Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (JIEF)*, 4(1): 17-47.
- Kılıç, R. (2000). İslam ve Çalışma Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 40(1): 45-47.
- KT Portföy. (2020, Şubat erişim tarihi [07.02.2020]). *KTPortföy/ yatırımcı kılavuzu/ sukuk*. [KTPortföy.com.tr: https://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/kira-sertifikalari-sukuk-nedir.34.aspx](https://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/kira-sertifikalari-sukuk-nedir.34.aspx) adresinden alındı
- Kuran.diyaret.gov.tr/tefsir bakara suresi/282/275 ayet tefsiri*. (2020, Ocak erişim tarihi [7 Şubat 2020]). diyanet.gov.tr:

<https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/282/275-ayet-tefsiri>
adresinden alındı

Kurtaran, G. (2017, Mart 15). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-ekonomisi-son-derece-guclu-ve-canli/771752>. Anadolu Ajansı:

<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turk-ekonomisi-son-derece-guclu-ve-canli/771752> adresinden alındı

Kuveyt Türk. (2020, Şubat erişim tarihi [07.02.2020]). *Ktportföy/Sukuk-Kira-Sertifikalari/Türkiye'de-Sukuk-Piyasası*. ktportföy.com.tr.:

<https://www.ktportfoy.com.tr/yatirimci-kilavuzu/sukuk-kira-sertifikalari/turkiyede-sukuk-piyasasi.26.aspx> adresinden alındı

Küçükçolak, N. (2008, Haziran sayı 520). Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk'un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, s. 27.

Londra Uluslararası Finans Merkezi. (2020, Haziran 16). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi: <https://iifc.com.tr/londra-uluslararasi-finans-merkezi/> adresinden alındı

Moody's. (2020, Ocak 27). *Moody's Türk İslami Bankacılığı*. finansgundem.com: <https://www.finansgundem.com/haber/moodys-turk-islami-bankaciligi-hizli-buyumeye-hazir/1465959> adresinden alındı

Naqvi, S. N. (1978). Ethical Foundations Of Islamic Economics. *Islamic Research Institute*,1978(1): 105-136.

Neova. (2020, Şubat 02). *Katılım Sigortacılığı*. Neova: <https://www.neova.com.tr/hakkimizda/katilim-sigortaciligi> adresinden alındı

OECD. (2020). *Varlıkları Belirlenmesi ve Finansal Piyasalar İçin Olası Etkileri*. Paris: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD).

Özcan, S., & Elitaş, C. (2015). Finansman Aracı Olarak Sukuk ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17(3): 559-586.

Özdemir, M. (2016). Brexit ve İslami Finans . *Researchgate*, 2016(1): 5-10.

Özdemir, M., & Aslan, H. (2017). *Türkiye'de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası*. İstanbul: SETA, 2017(1).

Resmi Gazete. (2005, 10 19). Kanun. *Bankacılık Kanunu*. Ankara, Ankara, Türkiye: Resmi Gazete.

----- (2016, Şubat 17). Vakıf Katılım Faaliyet İzni. *BDDK Kararları*. Ankara, Ankara, Türkiye: Başbakanlık.

Sermaye Piyasası Kurulu. (2020, Ağustos 8). Sermaye Piyasası Kurulu: <https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/2007123/1> adresinden alındı

Sönmez, M. (2014). *İstanbul'un Diğer Finans Merkezleri İle Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

- SPK. (2020). Sermaye Piyasası Kurulu:
<https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/2007123/1> adresinden alındı
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019, Eylül 25). *Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. Ntv.com.tr: <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/turkiye-varlik-fonundan-istanbul-finans-merkezi-aciklamasi,yzH0N0tJXkuk6rKE3r0pYA> adresinden alındı
- Sürücü, Ş. (2018). *İslami Finans: Malezya Ve Türkiye Karşılaştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Konya, Türkiye/ İç Anadolu Bölgesi: Selçuk Üniversitesi.
- Sxb Zhao, I. Z. (2004). *Determining Factors Of The Development Of A National*. Hong Kong.
- T24. (2019, Mart 11). *t24.com. istanbul Küresel finans Merkezleri sıralamasında 9 basamak birden yükseldi*: <https://t24.com.tr/haber/istanbul-kuresel-finans-merkezleri-siralamasinda-9-sira-yukseldi,811782> adresinden alındı
- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu. (2020, Ocak 31). *tmsf.org.tr*. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu: <https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Info/tarihce.tr> adresinden alındı
- Tekafül Nedir. (2020, Şubat 2). *tekafül nedir*. tekafül.net: http://tekaful.net/?page_id=148 adresinden alındı
- TheCityUK. (2015). *The UK: Leading Western Centre For Islamic Finance*. Londra: TheCityUK.
- Thomas, A. (Nisan 2019). Ribayı Anlamak İslam İktisadında Faiz . *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019(1): 109-113.
- Tok, A. (2009). *İslami Finans Çerçevesinde Sukuk Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirme*. Ankara: Sermaye piyasası Kurulu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2020, Temmuz 7). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/>: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türkiye Finans. (2020, 11 27). *Türkiye Finans Katılım Bankacılığı Sistemi*. Türkiye Finans: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/katilim-bankaciligi-sistemi/Sayfalar/default.aspx> adresinden alındı
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2018). Katım Bankacılığı Nedir? editör, & Y. S. M. Şerafettin Özsoy içinde, *KOBİ'ler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı* (s. 4-5). İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği. (2018). *Uluslararası Finans Merkezleri*. İstanbul: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği.
- Utku, M. (2018). *Kobiler İçin Adım Adım Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.

- Uzunoğlu, S. (2000). *Bölgesel Finans Ve Hizmet Merkezi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Weber, M. (2011). *Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu*. İstanbul: Bilgesi Yayıncılık.
- Yazıcı, S. (2015). *Tekafül Sigortacılığında Ürün Geliştirme*. Yüksek lisans tezi. İstanbul, İstanbul, Türkiye/ Marmara Bölgesi: Marmara Üniversitesi Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Yıldırım, İ. (2014). Tekafül Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2): 49-58.
- Z/ Yen Home. (2019). *The Global Financial Centres Index 26*. Londra: Z/ Yen Home.
- Ziraat Bankası. (2020, Şubat 5). *bankamız/Hakkımızda/ Tarihçesi*. Ziraat Bankası: <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakkimizda/bankamiz-tarihcesi> adresinden alındı
- Zuhayli, V. (1994). *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*. İstanbul: Risale Yayıncılık.